

Első év. 4-ik füzet.

Debrecen, 1904. február 15.

CSOKONAI LAPOK

IRODALMI FOLYÓIRAT

Szerkeszti:

RUDNYÁNSZKY GYULA.

Megjelen minden hónap
1-én és 15-én.

Előfizetési ára:

Félévre 5 kor. — fill.

Negyedévre 2 " 50 "

Egy füzet ára 50 fillér.

KIADÓ LAPTULAJDONOS:
MORVAY ZOLTÁN

DEBRECEN,
CSOKONAI-NYOMDA
RUZICKA GYULA ÉS TÁRSA.

Szerkesztőség:
Debrecen, Csapó-utca
19. szám.

Kiadóhivatal:
Debrecen,
Csokonai-Nyomda,
Kossuth-u. 13. sz.

Finom és a legjobb kivitelű férfi fehérneműek, valamint teljes úri kelengyék a legjutányosabb árak mellett készülnek

Békés Lajos kalap-, fehérnemű- és divatüzletében

Debrecen, Főpiac.

A téli idényre keztük, kalapok, orosz sárcipők, dániai bőrkabátok, továbbá mindennemű úri divatcikkek.

A hölgyvilág figyelmébe ajánljuk

!! Lovass és Ladányi

(Piac-u. 7. sz.)

Női ruhakelmékkel, selymekkel, mindenféle bálí újdonságokkal és díszekkel gadagon felruházott áruházát.

E két ifju ember e téren sokáig működött külföldön, volt alkalmuk nagyobb világi gyárakkal összeköttetésbe lépni.

Időközönként egykötjük meg Párisba, a divatfészekbe hol személyesen vásárolják össze a díszingvált minták újdonságait.

Műtermükben női ruhák angol és francia modellek után gyorsan és pontosan készíttetnek.

Richer Károly

vonalzó-intézete és könyvkötészete
DEBRECEN,

Péterfia- és Kasza-utca sarkán.

Minden e szakmákba vágó munkák gyorsan, pontosan és a legmérsékeltebb árakon készíttetnek.

MIHALOVITS J.

gyógyszertára a „KIGYÓ”-hoz
DEBRECENBEN.

Ajánlja a teljesen fémmentes s kiváló jóhatású

„MOLLITERGIN”

arc s kézbőr finomító szépítő szerét, mely a szélkifujta arcot vagy kezeket a legrövidebb idő alatt **fehérré, puhává s üdévé teszi** s a powder alá is igen ajánlható. Hatása gyors és biztos! Mint bőrápoló szer **páratlan. Egy üveg „Mollitergin” ára 1 kor**

Csokonai Lapok

ezidőszert Magyarországnak legolcsóbb és legdíszesebb irodalmi foyóirata.

Megjelen 3500 példányban.

Egy tizedrészes hirdetés	egyszeri közlése	5 korona.
„ „ „	negyedévi „	24 korona.
„ „ „	egész évi „	80 korona.
Egy huszadrészes hirdetés	egyszeri közlése	3 korona.
„ „ „	negyedévi „	12 korona.
„ „ „	egész évi „	40 korona.

Balkányi Antal

fényképész

DEBRECEN, Piac-utca 81. szám,
BANKPALOTÁVAL SZEMBEN.

Speczialista gyermekfelvételekben.

Platin nagyítások,

Aquarel-festmények életnagyságig.

5 KORONÁÉRT!

küldök,
míg a készlet tart,
4 és fél kgr. finom,
enyhe virágillatu
PIPERESZAPPANT

rózsa, ibolya, tojásolaj,
glicerin, speik és mosus
darabokból szépen össze-
válogatva utánvétellel

AUFFENBERG JÓZSEF
Budapest, VII. Huszár-u. 6.

Egy háztartási mérleg ingyen!

Mesésen olcsó árak mellett küldöm szét tulhalmozott raktáramból világhírű s kiválóságukért általános kedvelt

mexikói ezüst-áruimat
és pedig

- 6 db mexikói ezüst asztali-kés-t,
- 6 „ „ „ evővillát,
- 6 „ „ „ evőkanalat,
- 12 „ „ „ kávéskanalat
- 6 „ „ „ kiváló deszertkést,
- 6 „ „ „ deszertvillát,
- 1 „ „ „ mex. ez. levesmerőkanál,
- 1 „ „ „ mexikói ezüst tejmerítőt,
- 2 „ „ „ elegáns szalon asztali gyertyatartót.

Minden megrendelő ezenkívül jutalomképpen egy szavatosság mellett pontosan működő, 12 és fél kgr. hordképességű háztartási mérleget kap teljesen díjtalanul. A mexikói ezüst egy teljes fehér fém (belső is), melynek tartósságáért és kiváló minőségéért jótállat vállalok. Szétküldés a pénz előzetes megküldése esetén vagy utánvétellel történik az európai raktárból.

AUFFENBERG JÓZSEF Budapest, VII., Huszár-u. 6.

46 dbt összesen csak 6.50 fr.

Nagy Lajos

szijgyártó-műhelyében

Hatvan- és Pásti-utca sarkán

minden e szakma körébe tartozó munkák, a legszilárdabb kivitelben és olcsón kaphatók.

Kész munkák raktáron.

Skóth Lajos fegyverműves

Széchenyi-utca 3. sz.

Ajánlja

serét és golyós fegyvereit

melyek átdolgozva és pontosan belőve vannak.

Minden a vadászathoz tartozó cikkek a legjutányosabb árban nálam beszerezhetők.

Használt fegyverek megvétetnek vagy becseréltetnek.

Mindenféle e szakmába vágó javításokat elvállalok, u. m.: amerikai serétes vagy golyós (Vinchester) javítását, valamint csőpallérozást, fegyverek agyazását, legjutányosabban és művésziiesen eszközlők.

Kész töltények megrendelhetők.

A vidéki megrendelések gyorsan és jutányos árban eszközlötnek.

A kisbirtokosok által

sajátkezüleg, a legnagyobb gonddal, angolnyelven és rafiás eljárással készített, kitűnő minőségű vagyoniilag szavatolt, fajtisza, I-ső rendű, miniszteri szokványrendeletnek minden tekintetben megfelelő

Szőlőlugasnak is kiválóan alkalmas:

csemege és borfaju szőlőoltások a tapasztalatok során fajtisztának, a legjobbaknak és legmegbízhatóbbaknak bizonyultak:

Minden nagy hangon hirdetett, gyárilag füllesztett, reklamirozott előhajtásos oltást messze felülmulnak!

Chasselás, muskotály és más legkiválóbb csemegefajokból összeválogatott

I-ső rendű Lugasgyűjtemény ára:

(melyeknek megeredéseért és jóságáért felelősség vállalatik)

1. Kisösszeállítás 15 drb 5 kor.

2. Nagyösszeállítás 30 drb. 10 kor.

a) Borfajok:

Amerikai ripária portális alanyon oltott gyökeres fás és zöld oltványok ára tavaszi szállításra:
Ezer darab 200 k. — f.
Száz darab 22 „ — „
Tíz darab 2 „ 50 „

b) Csemegefajok:

Árak tavaszi szállításra értendők:
Ezer darab 220—240 k.
Száz darab 25—30 k.
Tíz darab 3—5 k.

Hazai szőlőfajok! Filoxeramentes!

Szőlőkirály (Delaware)

A kötött talajon egyedül használható olyan rendkívül korai directtermő, melynek 25—26%-os cukor és szokatlanul nagy szesztartalma bora igen jó, hasonló a szomorodni másláshoz és a madérához. Silányabb kerti vagy homoki borok feljavítására, gyengébb évbéli termések házasítására nem lehet eléggé ajánlani. A delaware francia szigetről 17 évvel ezelőtt közvetlenül az érmellékre portált ezen peronosporának ellent álló szőlőfaj termi ma napság hazánkban a legjobb és legerősebb bort s méltán nevezhetjük a **borok királyának**. A jövő szőlőszet **kincse**. Mindenütt megterem úgy a homokon, mint a kötött anyagos, meszes, köves, palás és nyirkos talajokban. Ezen beoltás nélkül termő, biztosan jól megforradott, rendkívül (tartós szívós zöldhajtása 1—2° hideget is kibíró) korán érő csemegefaj. felhozott előnyeinek fogva, — megérdemli, hogy kertjeinkben, kerítések és házaink fala mellett s minden egyébre nem használható helyeken — mint

Szőlőlugas tenyésztessék.
100 darabból álló lugasgyűjtemény csomagolva éspostára feladva csak 10 korona.

Borkirály! Mintabor 2 kor. Delaware!

Ripáriaportális telepek! Nagymennyiségű ripária eladás!

Tisztán kezelt valódi érmelléki fajborok:

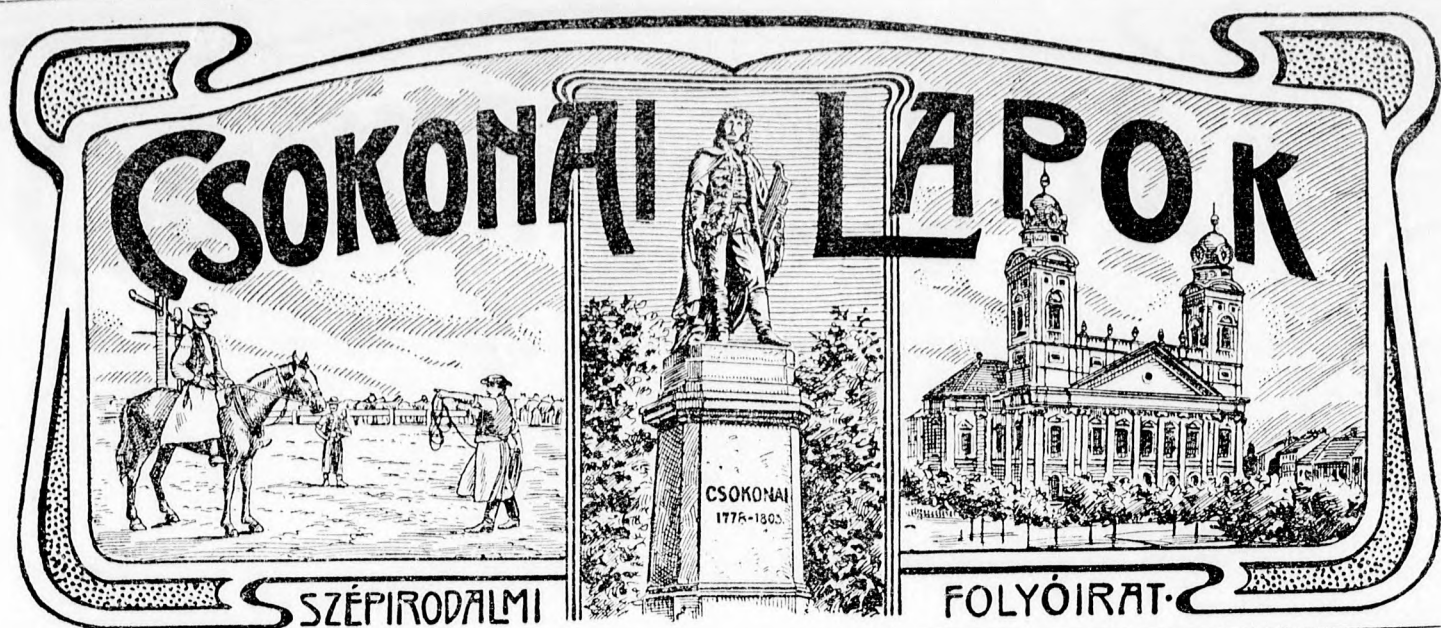
palackokban úgy mint hordókban, kicsinyben és nagyban a legjutányosabban beszerezhető s kívánatra válaszbélyeg ellenében felvilágosítást vagy 1 kor. utánvétel mellett mintabort küld.

Az Érmelléki Szőlőszeti és Borászati Szakközlöny mint

Országos Hirdetési Kalauz.

Székelyhíd (Biharmegye.)

Előfizetési ára :
Félévre 5 korona — fillér.
Negyedévre 2 korona 50 fillér.
Egy füzet ára 50 fillér.

Szerkeszti :
Rudnyánszky Gyula.

Szerkesztőség :
Debrecen, Csapó-utca 19. sz.
Kiadóhivatal :
Debrecen, Csokonai-nyomda.

Magyarkodás.

Szokatlan az a hatás, melyet a *Csokonai Lapok* határozott, bátor, erős nemzeti iránya az olvasó közönségre s még különösebben az irodalmi világra tett. Valósággal, úgy látszik megérett már megoldásra az a kérdés, melyet mi lobogónkra irtunk. Az egész nemzet és minden igazi magyar író évek óta érezte, hogy ez a mostani zagyva állapot, a volapük-lelkű íróknak, a minden áron újat, újabbat és legújabbat hajszóló mesterembereknek ez az üzletelvű garázdálkodása tovább nem tűrhető.

És most egyszerre kipattant a lappangó érzés és akarattá izmosodott. Mindenfelé megindult a mozgalom az irodalom megtisztítása, nemzetivé nemesítése érdekében.

Legutóbb már a magyar közművelődés állami intézője, Berzeviczy Albert miniszter is foglalkozott ezzel a kérdéssel és bátran kimondta, hogy szépirodalmunk nemzeti irányának megteremtése elsőrendű feladat. De viszont arra a veszedelemre is rá mutatott, hogy a túlzók és értelmetlenek a nemzetit összetévesztik az erőszakolt népiesséssel és a nemzeti szellemet úgynevezett sarkantyús, darutollas, fokosos magyarkodásban iparkodnak megtestesíteni.

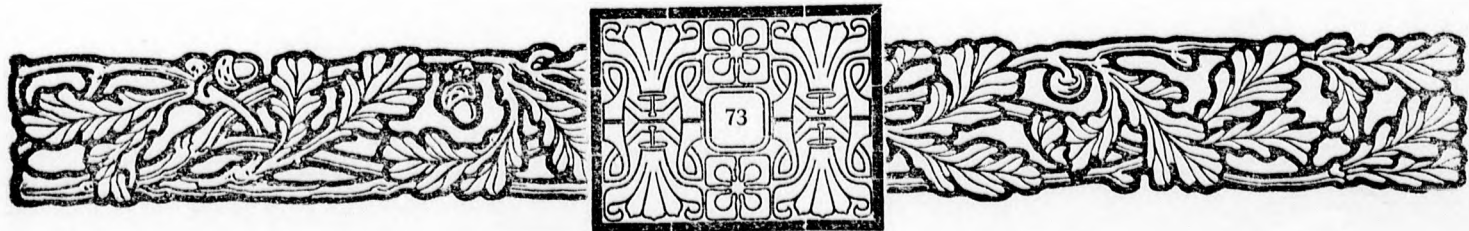
Mind a két irány helytelen és az irodalom fejlődése, erősödése szempontjából káros. Mig egyrészt az újnak folytonos hajszolása közben nem érünk rá a régi szép megbecsülésére, másrészt a legnagyobb meggondolatlanság a nemzeti irányzatot abban keresni, hogy népieskedünk.

Nagyon okos a miniszter megjegyzése; fején találja a szeget.

Ám mi valamivel tovább megyünk és tisztázni akarjuk a fogalmakat. A nemzeti irodalom nemzeti irányának a népies egyik eleme, ez nem csak nem árt neki, hanem gazdagítja is az irodalmat. De a *népies* egészen más, mint a most divatos *népieskedés*. Ez a *paraszi magyarkodás* valósággal a legnagyobb ellensége a nemzeti iránynak. A nemzeti szellemet nevetéssé torzítja, minden komoly, művelt ember előtt lehetetlenné teszi. A kik tehát ezt a *paraszi magyarkodást*, ezt a macskástól-ebestől való nyers *népieskedést* úzik az irodalomban, azok a *nemzeti költészetnek* legnagyobb ellenségei, megrontói.

Az ember szinte megborad, hogy míg egyrészt az idegen áramlat iszapja ellepte mezőinket és a dühös európai nemzetközieskedés irodalmi ügynökei a legsilányabb portékával rontják a közizlést, — másrészt ugyanakkor a *vadmagyarok* szinte őrjöngő vaksággal cipelik piacra a népiesnek, a parasztnak minden torzát, ferdességét, izetlenségét. Hát még ha megfigyeljük, hogy kik úzik ezt a falusi házaló kereskedést, akkor nevetünk még csak igazán.

A fővárosi ujságoknak éppen idegen szellemű része *művelői* legmohóbban ezt a *paraszi magyarkodást*. Tessék csak megfigyelni a lapok tárcáit, rajzait, elbeszéléseit. Ott a Büzögi Kis Pétörök gyünnek-mönnek, dógoznak, osztég rögvést beóvakodnak az embör szüvibe néme l

elbőfentett szentvalóigazságok kiszólásai erányában. A paraszt kezefején ezek a magyarkodó írók megolvassák a polyva porától és verejték csöppjeitől szennyes szőrszálakat és végtelenül boldogok, ha leírhatják, hogyan törüli meg a homlokát borjuszájú ingeujjával, miközben csak úgy ömleszti magából az ismeretlen tájszólásokat, hihetetlenül kacskaringós kifejezéseket, melyeket a hős magyarkodó bizonyosan a nyelvtörténeti szótárból szedett ki s rótt papirosra.

No hát ez a paraszti magyarkodás csak olyan vad idegen a nemzeti költészet nemzeti irányától és szellemétől, mint akár az a másik betolakodott divat, mely az olasz, svéd, norvég, spanyol, német, angol és francia *mesterkéek* hulladékaival rongyáskodik irodalmunkban.

Én nem tudom, hogyan került felszínre mostanában megint az a népieskedő irodalmi nekirugáskodás, mely valósággal méltóságát veti kockára a nemzeti törekvéseknek és a képtelenségig túlhajtvá émelyítővé csúfítja az irodalom nemzeti eseményeit.

A józan szemlélőt természetesen nem tévesztheti meg a bundaszagú magyarkodás. A ki egyszer is komolyan foglalkozott ezzel a kérdéssel, az tisztán látja, hogy az ujabban felkapott parasztimádás az irodalommal semmi összefüggésben, semmiféle szervi kapcsolatban nincs a nemzeti eszmével.

De mindenesetre számolnunk kell ezzel a jelenséggel. Mert hitelét rontja a valódi nemzeti áramlat fontosságának. Valósággal lekaszálja a vetést és felfalja, mielőtt a mag megérhetnék.

Ez a magyarkodás nem egyéb beteges egyoldalúságnál és ízetlen kontárkodásnál. Más nemzetek irodalmában is rendesen akkor nyomul előtérbe a tájszólásos irodalom, mikor a tehetőség telene mint élelmes napi szállítók bonyolítják le az irodalmi üzleteket és látják el az olvasó közönséget raktáron levő selejtes holmijukkal.

Ezért van szükség a nemzeti költészet megerősítésére. Ha feltetszik a hajnal és égre szökken a nap fénye, — a baglyok és denevérek oduikba suhannak.

Rudnyánszky Gyula.

Farsang.

*Üss a dobba, német mussikus! Hadd
Böggjön a kürt, bugjon a fagot.
Itt a farsang, táncra áll a lábunk,
Fujd, ki tudja: meddig fujhatod!
S csak azt a szép, azt a kerge dájcs-ot,
Mint háromszáz évek óta már!
Haj, a csárdást régen elfeledtük,
Vagy már az is dájcs taktusra jár?*

*Üst-dobodon kétféjü sas terpeg
És csehül szól a karmestered,
És ceppedlid vígan kornyikál, sőt
Valcered sem nagyon kesereg;
Hol a lassu, az andalgó merre?
Hej, német, azt nem is álmodod,
Magyar fiú magyar lányt röptöve,
A nótádra gondtalan forog.*

*Tudja-e még vagy egy a toborzó-t?
A cigány se tudja, hahaha!
Csak vesszettül húzza, ráncigálja,
Mintha törné a rossz nyavalya.
Hej Bihari, hej Boka, hol vagytok?
Hegedütök árva, néma most,
Nincsen, aki húzza s hajna! nincsen,
Aki járja már a kopogós-t!*

*A világnak a legelső tánca
Az a büszke, szép, komoly magyar,
Melyet kigyult szemmel néz a vén és
Méltósággal rop a fiatal . . .
Hová lett az? . . . Nem rezeg a párta
És a kócsag nem lobog le, fel —
Verd a dobot, német! Azt dudáld e
Nemzedéknek, amit érdemel!*

Szabó Endre.

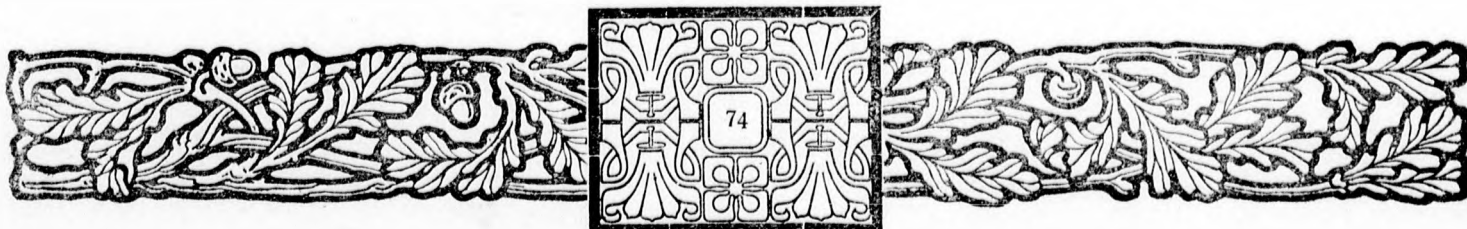
Ábrányi Emil költeményei.

Ábrányi Emil költeményei. 1877—1903. Singer és Wolfner kiadása Budapest. A költő arcképével. 317 oldal. A Budapesti Hírlap nyomása. 1904. Ára 3 korona.

IV.

Van még egy vonás Ábrányi Emil költői egyéniségében, mely épp úgy jellemzi őt és épp oly elmaradhatatlan szellemének legkisebb megnyilatkozásában is, mint Liszt Ferenc arcán a szemölcsök.

Ez a vonása szinte tulságosan előtérbe nyomul és míg egyrészt egyoldalúvá teszi költészetét, másrészt bizonyos mértékben megfosztja színeinek élénkségétől. Mintha valaki a hegedű négy húrja helyett mindig csak egy húron akarna játszani, csupán azért, hogy makacsul következetes maradjon. Ez a következetesség Ábrányi Emil költészetében, a zsarnokság gyűlölése. A világirodalomban Ábrányi Emilnél senki

sem gyűlöli következetesebben a zsarnokot. Már-már mosolyra indít ez a következetesség, mely arra ragadja a költőt, hogy mindent ebből az egy szempontból ítéljen meg. Különösen feltűnik ez ebben a csoportokra osztott és összeválogatott költeményeiből álló gyűjteményben, mely Ábrányi verseit mintegy rendszeres csatasorba állítja a világ minden rendű, rangú és fajtájú zsarnoksága ellen.

Ezt egyébaránt inkább jellemzésül említem és nem akarom ridegen Ábrányi értékének rovására írni. Hiszen magában véve mint egyéni szenvedelem szép és nemes; csak túlhajtásában lesz egyhangúvá. S maga Ábrányi is érezhette ennek a következetes zsarnok-hajszának némi vígjátéki ízét, mert azt az Arany Jánoshoz írt versét kihagyta, melynek az egész zsarnok-gyűlöletet nevetségessé torzító két első sora ez volt:

Engedd, hogy én, kit trón hajolni nem lát,
Előtted, ősz bárd meghajtsam fejem.

De ha egy-egy pillanatra zavarja is az élvezetet ez a sajátos vonás, alapjában mégis győzedelmeskedik Ábrányi Emil egyéniségének minden más felett ragyogó főjellemvonása: *a fenségesért rajongás*. Ebből fakadnak legszebb gondolatai; ez árasztja el költészetét a legtisztább fényvel; ez emeli őt magasan a napihír-költők fölé. Még hazafias, nemzeti líráját is az emberiség, a világszabadság harsonájává erősíti Annyira, hogy legnemzetibb színű magyar versei is fel tudnak szállni az egyetemes emberi fenség eszmekörébe.

V.

Ezek után rátérek Ábrányi Emil e kötetébe gyűjtött költeményeinek részletes bírálatára.

Összesen 130 vers van a kötetben. Hét csoportba osztotta be Ábrányi ezt a kiválogatott 130 költeményt.

A csoportok ezek: I. Cor cordium. II. Elbeszélés. III. Margit. IV. Haza. V. Szabadság. VI. Ember. VII. Finále.

Az elsőnek és az utolsóinak nem magyar a címe. Az egyes költemények címei közt is sűrűn fordulnak elő ilyenek: *Diligis me? Szerenád, Telegráf, Strófák, Fides, In aeternum, Credo, Fortuna, Dies illa*, amiket mind ki lehetett volna cserélni magyar szavakkal. Ábrányi Emil gyakran használ verseiben is köznapri idegen kifejezéseket. *Tabló, stáció, publikum, póz, perfekt, galant, pugris, praxis, tribün, gratuláció, pozór, reklám, ordó, sikk, passzió, poeta, turf, túr, patrióta, penzió, stb.* fölösleges bőséggel találhatók legkomolyabb, fennsármnyaló költeményeiben is. Ez, ha nem más, legalább pongyolaság. Azt sem nevezhetem pongyolaságnál egyébként, mikor Ábrányi, a verselésnek kikiáltott mestere, 1902-ben, tehát pályája delén ily sorokat ír:

Hallják a hírt, a szörnyű hírt,
Hallják elhülve, zokogva;
Szétverve, legyőzve a büszke sereg
S a császár, a császár — fogva.

(A harmadik gránátos.)

Egyáltalán különös, hogy Ábrányi Emil költeményeiben a verselést mindenki tökéletesnek tartja. Az úgynevezett technikában Ábrányinak utólérhetetlen, felülmulhatatlan mester a neve. Pedig éppen ebben fölötte gyenge Ábrányi Emil. Szinte feltűnő szórend-

jének üdesége, szóbőségének gazdagsága, nyelvének színező ereje mellett a versszerkezet lazasága.

Igaz ugyan, hogy cseng-bong csaknem minden verse. De én mégis a verselését tartom a leggyarlóbbnak. És pedig azért, mert csak a külső csiszoltságot ismeri, de a belső dallamosság, a *gondolat zenéjének* törvényei ellen a legtöbbször súlyosan vét. Ebben éppen ellentéte Kiss Józsefnek.

Kiss József költeményei a verstan iskolai szabályai szerint rendesen döcögnek, tele vannak rendelenességekkel, feltűnő verselési hibákkal; de belső muzsikájuk búbajos. Összeolvad bennük a kifejezés dallama a gondolat zenéjével. Ábrányinak viszont ez a gyengéje. A gondolat zenéjét ugyyszólván nem is ösmeri. Rendkívül gyakori verseiben az a jelenség, hogy a mondat, a gondolat cezurája egészen máshol van, mint a versé. A sor végén, ahol a versütem pihenője van, ott kezdi a gondolatot és átviszi a következő verssor közepéig. A sor végén a rím, egyetlen szó, kezdete egy új gondolatnak, mely át-döccen a harmadik sorba. És így tovább.

Szóval a gondolat vesszője, pontja Ábrányinál rendesen máshol van, mint a vers vesszője és pontja. Ime néhány ríktó példa:

Nem volt nagyobb és irgalmatlanabb
Ellenfeled még! Hogyha nem tudod
Hozzá hasonló szellemmel magad
Fölfegyverezni. Hogyha nem futod
Rugós inakkal versenyét. Ha kétes
Vagy a szemében . . .

(Tudás. 175.)

Vagy:

Szép ünnep, újra itt vagy! Annyiszor
Láttunk már téged jó és mostoha
Időkben . . .

(Márc. tizenöt 185.)

Vagy:

A toll Szent Györgye többé sose fen
Irtó acélt. Először most pihen.

(Zola Emil. 275.)

Mi meg temessük a kezünkbe itt
Égő arcunkat s szégyen-könnyeit.

(U. a. 276.)

Vagy:

Bár napról-napra látom,
Hogy mennyi szenvedés
Öl, rombol a világon.

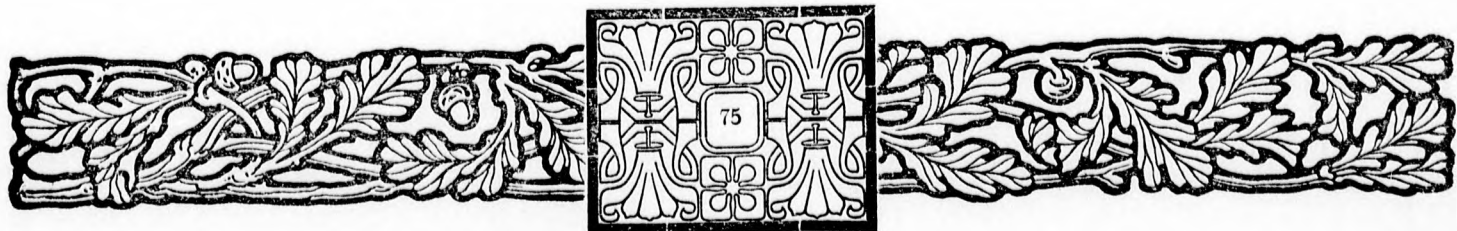
(Credo. 294.)

Százharminc költeményben körülbelül negyven helyen ismétlődnek ezek az erős kizökkenések. De kisebb mértékben a gondolat ritmusa Ábrányinak csaknem minden költeményben elűtt a vers ritmusától. Már pedig a gondolat ütemessége, vagyis a belső muzsika nélkül a verslábak pendülése, a rimek csilingelése csak üres játék, mely hidegen hagy, untat és bosszant.

Amely költeményeiben Ábrányi összeolvasztja a kettőt, azok gyönyörűek, igazán értékes alkotások.

Ismételtem tehát, ezek után nem tarthatom Ábrányi Emilt a forma mesterének. Csak kis mértékben az. Ahol aztán valóban az, ott elragad, zavartalan gyönyörűséget szerez eszméivel, költői erejével, szókincsével, kifejezései, hasonlatai gazdag színeivel.

Petúr.

Drugeth György esete.

Irta: Zboray Aladár.

I.

Mint rendesen, Drugeth György vitte a szót.

Öblös, messzecsengő hangját vissza-visszaverték a Zrzavó bérci s néha valóságos mennydörgés támadt a vadregényes völgyben, amikor György ur, a murányi várkapitány, egyszuszra leakarta győzni a saját szava visszhangjával a vad Zrzavó patak szilaj kacagását.

Igen természetes, hogy a solymászó társaságot, amely pihenőre bevonult az erdőbe, ismét a Csák Ferke bolondságaival mulattatták, aki különösen híres volt arról, hogy sehogysem tudott bánni a vászon-cselédekkel. Roppant szókimondó természet volt s meg nem tudta érteni, hogy az nem elegendő az üdvösséghez, ha az ember egészen őszintén odaszól a leányzónak, aki megtetszett úri személyének:

— Hallod-e hugám, ammondó vagyok, helyre vászoncseléd vagy, engem uccse! tetszel nekem.

Ha persze ilyenkor az ilyenformán megtisztelt leányzó elkacagta magát a nagyon is egyszerű szerelmi vallomáson, Csák Ferke nagyon hamar dühbe borult s egyet rántva a kacagányán, dörgő hangon szólt rá a kacagó urileányra:

— Sohse túrd az orroddal a csillagos eget, hugám. Ha mégis szó kell, fogj magadnak igricet. Katonának csak a sarkantyuja sír, a szava meg a kardja csattan.

Persze, hogy erre a csinos leányasszonyok még jobban kacagtak, mert volt is abban valami furcsa, mikor Csák Ferke, aki bármilyen híres, neves vitéz volt is, kicsit törpének maradt a szálás legények közt, — kivágta a mellét s hetvenkedett mint valami Góliát.

Pedig máskülönben csinos ember volt. Fekete mint a veszedelem, nagy, tűzben égő szemekkel nézte a fehérnépet s ha nem is volt magasabb két singnél, arányos volt a termete, mintha csak művész faragta volna ki remekbe.

A karja acél, a szíve tiszta mint a gyémánt, a bátorsága kiváló; hanem a szava, az eszejárása bizony döcögött, akár a csákvári úton a szekér.

Drugeth György pedig, aki olyan szálás volt, hogy akár fenyőóriásnak is beállhatott volna a murányi hegyen, — különösen szerette Csák Ferke csufságát zengeni, amióta, mint ő mondta, olyan bolond szerencséje akadt Ferkének, hogy feleségül kapta a világszép Rolagni Rittát — Széchy László jóvoltából.

Tudnivaló dolog azonban, hogy a szép Rittáért szívesen tört volna dárdát Drugeth György uram is, de annyira sohase méltatta az olasz leány ő kegyelmét, hogy a szalagját viselhesse, ha csak egy tornán is. Amióta pedig férjhez ment a szép olasz leány, Drugeth György elkezdett settenkedni Travkó Johanna körül, az öreg Travkó János fővezér leánya körül, aki nem volt ugyan valami nagy szépség, hanem kinése, aranyarmhája annyi volt, hogy György úr belezakadt volna, ha egysummában föl kell emelnie.

Voltak, akik tudták, hogy Travkó Johanna az imádságos könyvében rejteget egy cserlevelet, amelyik igazság szerint a Csák Ferke tulajdona lett volna,

mert ő szerezte vitézi tornán. No de ki tudja, igaz-e a mendemonda, hátha csipkekeresztes az a levél, akkor pedig imádságos könyvbe való.

Hogy szavam ne feledjem, Drugeth György a Csák Ferke válogatott bolondságait mesélte, miközben az asszony nép cserepesíkon pizstrángot sütött, ami tudvalevően a világ legjobb komedenciája, főképp amikor a déleesti solymászásban ugyancsak kifáradtak az úri népek.

A sólymok békósan, sisakosan ott gubbasztottak a csatlósok között, azok udvarolgattak nekik s majd a forró hideg törte ki őket, ha egy-egy sólyom csupa unalomból elvijjogta magát, mert ha meghallja a gazda s ráismer a kedves madara szavára, bizony békóssabb lesz attól a vijjogástól az őrző csatlós, mint az őrzött madár.

A zsványpecsenyék is pirultak már; azokat férfiak készítették sok szakértelemmel, de meg a tömlők is csuklottak már, amikor nagy váratlanul, mintha az égből pottyant volna közéjük, ott termett Csák Ferke meg Ritta nagyasszony, a felesége, meg a fiatal Cseh Ádám, aki habár megállotta már a sarat a nápolyi hadjáratban, szívesen apródoskodott még mindig. Drugeth György azt is tudta miért éppen Csák Ferkénél, — ő legalább azt hitte.

— Csák Ferke, úgy látom, megérezte a pecsenye-illatot, — rikoltott Drugeth György, amikor meglátta.

— Meg ám! — dörmögte Csák, csakhogy orrod attól foghagymás.

Azzal, mint akinek más gondja sincs, odament egyenesen a Travkó leányhoz, aki annak rendje-módja szerint kalárison alulig pirúlt el nagy szemérmetségekben.

— Hát hugom, — kezdte megszokott nyugodtságával, — hogy áll a dolog a Gyurkával?

Travkó Johanna ismét nyakig pirúlt s úgy válaszolt:

— Minek is tréfál kegyelmed az ilyen magamfajta leányzóval?

— Tréfál a radnóti hóhér, nem én! Sohse pironkodjál hugám, bökd ki ami a begyedben. Magad javát szolgálod, ha igazat mondasz.

— Nem hiszem én, hogy komolyan beszéljen.

— Nem szokásom a tetye-tutyálás. Kért-e apádtól?

— Ugy hiszem, még nem.

— Lehet-e, hogy megtegye?

— Félek tőle.

— No hála a papnak. Hát nem kéne az a hórighorgas?

Johanna nem felelt azonnal. Csák Ferke kezdett dühbe jönni.

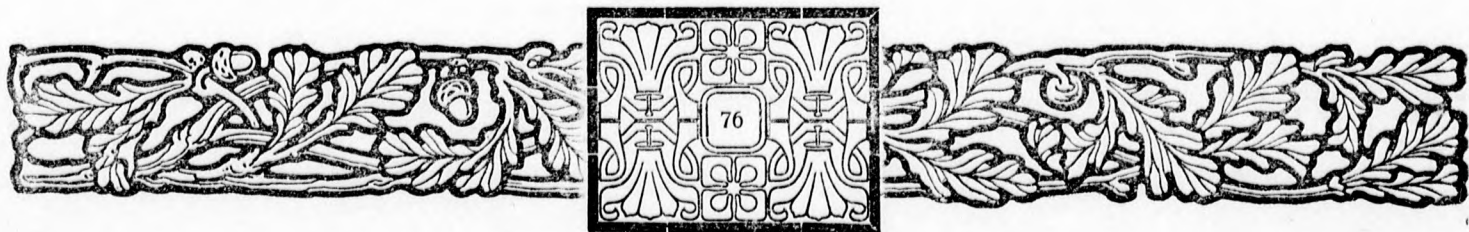
— Nyögd ki szentem, bü-e, bá-e?

— Nem szeretem.

— De aztán azt okosan teszed. No hát ide hallgass. Még ma kommandálok vót az apádnak.

Erre már Johanna nemcsak elpirult, hanem az arcát is elrejtette a két tenyerébe. Csák Ferkét nem hatották meg ezek a külsőségek, nyugodtan folytatta:

— Oda nézz. Látod azt a lógóst ott a feleségem mellett? Cseh Ádámnak hívják; csinos kölyök, mi? Bomlik érted. Megmondta nekem, de nem meri ki-

nyitni az ajtót, mert nincs mit rakjon a tejbe. Odase neki! Tetszik-e?

Travkó Johanna egy pillanatig rajtafelede a szemét a nyalka legényen s nem szólt.

— Beszélj hát, hogy az Isten... áldjon meg!

— Nem ugorhatok a nyakába! — szalajtott a ki száján a leány.

— Ez mán beszéd! De ide figyelj! Ezer jobbágyot adok a kölyöknek ijestől-fiastól, hanem helyén legyen az eszed, leányzó. A te kis markodtól jobban fáj az ütés, azzal akarok ütni egyet azon a szószátyár, égmeszelő Drugeth Gyurkán. Tudom, nagyon legénykedhetnek; no meg a holdvilágot is nagyon falja, mert hogy a talián mendemondák megkötyagosították árva fejét; hát te meg lovald benne a virtust. Mondd: nem lész más felesége, mint aki úgy rabol el, ha máshonnét nem, innen, de még ma! Ne félj, megtesz mindent, amit kívánsz, nagyon is ráchezett az aranymarhádra, abba törjön bele a foga. Mondd, hogy a feketekői remete jó embered, az összead. Értesz-e?

— Nem tehetem én azt.

— Már ugyan miért ne? Apád is tud róla. A többit meg bíz rám.

Nem tudom, azután mi történt, mert éppen eddig tartott kettejük közt a mulatság, amikor odajött Drugeth György s nagy csúfondárosan rászólt Csák Ferkére:

— Széchy Lászlóékról mit tudsz, sógor?

— Megvannak! — mondta Csák Ferke, de meg nem állhatta, hogy utána ne dörmögje:

— Vakapád!

II.

Az úr 1359-ik esztendejében nem volt még egy olyan ragyogóan tiszta holdvilágos éjszaka, mint éppen ez az augusztusi éjjel... Mintha ezüstben fürdött volna erdő, mező s mintha olvasztott ezüst folynék a patak medrében.

A Feketekőnél, ahol a Zrzavó patak vagy négy sing magasságból zuhan alá, hogy kristályvizből gyémántporrá válják, egy mohos szirten ott ül Csák Ferke, a felesége Ritta nagyasszony, meg Cseh Ádám. Igaz, hogy csak Ferke és Ritta ülnek, Ádám úrfi ugyancsak toporzékol meg szaladgál föl s alá s nem leli helyét.

— Ne te ne! — dörmög Csák — ki ne bujj a bőrödből öcskös, mert hámozott vőlegény nem kell ám a vezér lányának.

— Tekegyelmednek nem fáj az én fejem, de bújnék csak a bőrömbe!

— Bujjek bele az ördög; jó nekem a magamé is.

— Dejszen köszönöm a gráciáját, úgy érzem belém is bújt már az ördög s még hozzá tekegyelmed bujtatta belém. Itt rostokolok mint egy kipécézett bagoly, míg a legvirtusosabb legény Isten tudja hol száguldozik a lelke mátkámmal. De csak furán is gondolta ki tekegyelmed az én dolgomat. Magának tudom jobb sorsot szánt volna.

— Ne kárálj, várd sorodat.

— De bizony nem várom, hanem lóra ülök s elébe vágtatok annak a legénynek. Nem biztos hely hajadonnak az a nyereg, amelyben már ül egy legény.

— Annak ugyan biztos. Nem nyelte el Drugeth György a két szemét, mint te.

— Nem ismeri tekegyelmed azt a lányt, ha így szól róla.

— Én nem ismerek? Jobban, mint te!

Cseh Ádám felpattant.

— Az édes anyja sem ismerheti jobban. Ébren, alva egyre látom, ha meg egy percre nincs a szemem előtt, azt hiszem, megvakultam. Meg a lelke...

Ritta nagyasszony csendesén szólt közbe:

— Már hogy beszélhet így kegyelmed, hisz so-hase beszélt velem!

Cseh Ádám észbe kapott. Ráemlékezett, hogy a nagyasszony csak úgy vállalta el, hogy rendbe hozza az ő meg a Travkó Johana szénáját, ha az urának azt hazudja, hogy csak úgy messziről sóhajtoznak egymás után, mert hogy Csák Ferke ki nem állhatta azokat az embereket, akik tudnak beszélni az asszonyok nyelvén. Hanem az olyan mulya szerelmesért, aki nem tudja, hol kezdje hol végezze, tűzbe-vízbe ment.

Tudta ezt a felesége is, aki nem hiába volt venlencei származás, nemcsak szeretett foglalkozni a szerelmesek bajával, de értett is hozzá.

Hirtelen lódobogás hallatszott a remete kis kápolnája felől.

— Ugorj csak, Ádám, — szólt Csák — azt hiszem ez a besztercebányai püspök, sok csatlóst hallok, a vezér meg csak ötödmagával érkezik.

Csakugyan az volt. Ritta is eléje sietett s mire odaért, már az ősz Travkó János is megérkezett.

— Együtt volnánk, — dörmögte Csák — hanem a holdvilág nagyon is szolgál, bujjunk a szikla másik oldalára. Drugeth Kápolna felől kell hogy jöjjön, mert a mulatók más oldalról minden utat megszállottak. Murány felől érkeznek, sőt már itt is vannak.

Csakugyan együtt volt az egész társaság. A lovakat kipányválták a patak másik partján, ők maguk pedig megvonultak a kápolna mögött. Elfojtott kacagás, csöndes viháncolás folyt ott, amíg meg nem hallották a közelgő lódobogást.

Drugeth György érkezett. Előtte a nyeregben Travkó Johanna, mögötte a csatlósok. Az egyik csatlós segített a nyeregből leemelni a leányt, Drugeth György úr nagy harsányan kiáltott, miközben megzörgette a kápolna ajtaját.

— Hé, szentatyá, ne aludjék kegyelmed, dolga akad még ma!

— Magam is úgy tudom! — mondta a kápolnából kilépve a besztercebányai püspök. Elhoztad a menyasszonyt, ugy-e fiam?

Drugeth György meglepődött.

— Elhoztam szentatyám, de megbocsáss, hogyan kerülsz te ide?

Johanna arcát az öröm pirja futotta át.

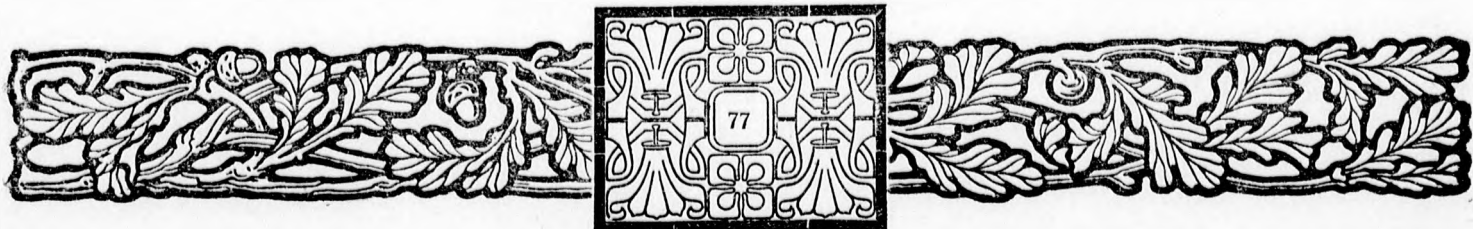
— Esketni jöttem egy ifju párt s a vőlegény úgymondta, te a kiadó vőtély vagy, hozod lovon a menyasszonyt.

Hangos hahota tört ki a kápolna mögül. A jókedvű társaság kacagva gomolygott elő.

Drugeth György csak állott elámulva, nem értett az egészbul egy szót sem.

Akkor lépett elő Csák Ferke.

— Vőtély uramnak hála s köszönet, hogy elhozta a szép menyasszonyt. Én mint kiadó násznagya Travkó Johannának, ezennel átvesszem tőled Drugeth György, hogy kezét most még mátkásának, mihamarabb hites urának, én apródomnak, immár nemes, nemzeti és vitézlő Cseh Ádám uramnak, Kápolna urának s királyi alhadnagynak kezébe tegyem. Fára-dozásodat köszönöm.

Drugeth Györgyöt kis híja, hogy meg nem ütötte a guta.

Johanna boldogságtól ragyogó szemekkel lépett előre s nyujtotta kezét Cseh Ádámnak.

Csák Ferke pedig gunyosan szólt oda Drugethnek:

— Ha a Csák Ferke bolondos eseteit meséled, erről meg ne feledkezzél!

Drugeth György most már maga is nevetett, ha nem is éppen a szíve közepéből. Kezét nyujtotta Csáknak s így szólt:

— Ezt jól csináltad Ferke. De mondtam is én előre, meglássátok, ha Csák Ferkét urává fogadja Ritta leányasszony, esze is lesz Csák Ferkének.

Hanem kis híja is volt, hogy hangosan föl nem ordított, olyan barátságosan szorította meg kezét Csák Ferke.

A zsarnok.

*Minden bútor alatt játékok hevernek.
Zöld kocsiban fekszik egy arasznyi gyermek.
Az apja s a doktor suttogva tárgyalnak,
Az anyja meg éppen beállt őrangyalnak.
A dada csak lőt-fut, szörnyű izgalomba.
Titkát a cselédség sorra tovább mondja.
Istenem mi történt? Moccanni se mernek.
Végül rám támadnak; Csitt! Alszik a gyermek.*

Levelezés.

*Irtam egy levélben
Hétköznapi dolgot.
Mégis, a ki kapta,
Egyre csak mosolygott.*

*Kaptam egy levelet,
Alá sem volt írva,
Mégis csók zápora
Hullott a papírra . . .*

Gróf Wass György.

A színek világa.

Irta: Husz Lajos.

„Mondá Isten: „Legyen világosság!“ — és lőn világosság“. Egész sereg nagy esztetikust nevezhetnék, akik magasztalják a Szentírásnak e néhány szavát, melyekben a végtelen hatalom nagy eszméjét ily fönséges egyszerűség fejezi ki. Nem akarom a magasztalók számát szaporítani; sőt azt hiszem; az eddigi dicséretetek is vajmi keveset adtak a rövidke pár mon-

dat nemes fönségéhez. Csupán azért idéztem én is, mert ez isteni szóval: „Legyen világosság“, jött létre a színek világa.

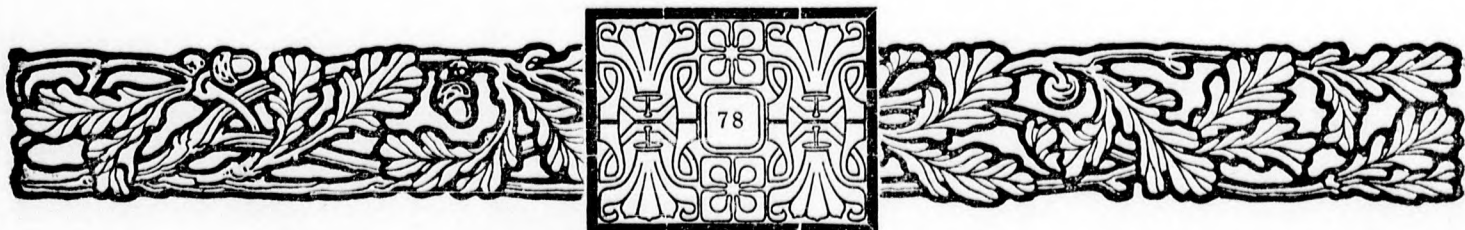
Kiformálódott már az előtt is az a tömérdek alaki szépség, amelyeket hegy és róna, meredek orom és kanyargó völgy oly bőven tárnak mostan is elénk. De „nagy sötétség volt rajta“, — mondja az írás. Mily sivár lehetett, mily félelmetes, iszonyú az a vak, sötét khaosz, az az ősi zürzavar! Csakis úgy foghatnók azt föl, ha most, a szép világ ösmerete után valamely rettenetes démoni hatalom visszadobná az egész földet s rajta mindnyájunkat abba az ősi khaoszba! . . . Az Ur szavára azonban egyszerre fény támadott! A szem megtelhetett immár gyönyörűséggel, nem volt többé rejtett a közvetlen közelség és kitérült a messze, messze távolságoknak végtelenje! A szép alakokat csak a fény teszi láthatókká, élvezhetőkké.

De mi is az a fény? az éter rezgése, mondja a fizika. Van valami, ami betölti az egész nagy mindenséget, — már legalább ameddig emberi tudás elhathat, — ami világok végtelenjéig körülölel, vagy inkább körülfoly mindenfelől bennünket. Ez az éter. Valami képzeletet meghaladó finomság ez, alig-alig nevezhetni anyagnak, szinte szellemileg finom. Örökös a mozgása, hullámzása; és örökös a rezgése. Ez a rezgés nyilvánul a fényben.

Helyén volna itt kiterjeszkednem a fény esztetikai méltatására, feltárnom felséges vonásait; a gyakran bántó, de époly gyakran bűvös *homály* rejtelseibe is bepillanthatnánk; kellene szólnom a teljes *sötétről*, mely a fénynek halála, valamint ecsetelnem a fényhomály, a clair obscure varázslatos hatalmát. De mindez mégis inkább a fény esztetikájához tartozik.

A szín a fény felbontásával áll elő.

Mindnyájan tanultunk fizikát, ha felejtettük is belőle néhányan valamit; de amit most mondok, arra — gondolom — mindnyájan emlékezni fognak. Szép, verőfényes nap alkalmával az előadó termet egyszer csak egészen elsötétítette a tanár. Volt nevetés, visongás, helytelenkedés elég; hanem végre mégis lecsendesedtünk. Akkor fölszabadított a tanár valamelyik spalétán egy kis kerek nyílást, amelyet rendszerint fedő szokott elzárni. Mi történt? A nap sugara behatolt a kis nyíláson s az ezzel szemben levő falon parányi fénypont alakjában rajzolódott le. Tetszett mindnyájunknak ez a kis fény, mely — ha még oly picike volt is — némi derűtséget kölcsönözött a nagy sötétnek. De ezzel még nem érte be a tanár. Alkalmos módon prizmát helyezett valahol a fény útjába; nagyobbát finomabbat, mint a minőket csillárainkon láthatunk. És eltűnt előbbi helyéről a kis pont. Depompás kárpótlást kaptunk helyette. Ugyanazon falon, hanem valamivel lentebb s kissé oldalt gyönyörű

színes csík jelent meg, mintha csak az égi szivárványból loptak volna oda egy darabkát.

Ez a színes csík: a spektrum, a színek; még pedig a nap, helyesebben: a napsugár színe, spektruma.

A prizma ugyanis kitérítette eredeti útjából az egyenesen haladó sugarat, vagyis, mint a fizikában mondják: megtörte. E törés következtében az egyszínű, vagy jobban mondva: szintelen sugár alkotó részeire bomlott s egész sugárnyalábbá lett, amely nyalábban a fehér sugárból szétvált fősínek számtalan finom átmenettel, árnyalattal sorakoztak egymás mellé.

Csaknem minden anyag prizma némileg. Legalább annyiban, hogy mindegyik fölbontja az egységes, elvont, tiszta szintelen, vagy ahogy nevezni szoktuk: fehér fényt; a felbontás után némely szint átbocsát magán, másokat elnyel, ismét másokat visszavet. E visszavetett sugarak kerülnek aztán szemünkbe s olyan színűnek látjuk az illető anyagot, tárgyat, a milyen színű sugarat visszavet.

Most már. Némelyik anyag a piros sugarat veri vissza; ez érkezik hát róla szemünkbe s az ily anyagról azt mondjuk: ez a tárgy piros; helyesen így kellene szólunk: ez a tárgy a piros sugarakat veri vissza. Ép ily okból s ennyi joggal nevezünk valamit sárgának, kéknek. stb. Van oly anyag is, amely az összes sugarakat visszaveri s mert így a különféle sugarak ismét találkoznak, — s pedig hamarabb, hogyszem szemünkbe érkeznének: az ily anyagot fehérnek látjuk. Van ellenben oly anyag, amely egyetlen sugarat sem ver vissza, mindet elnyeli. Ezt persze, nem jövén sugár a szemünkbe, nem is láthatjuk. Bármi különösen hangzik is tehát, ki kell mondanom, hogy a fekete nem fekete, hanem valami olyan, amit nem látunk; egy darab üresség, sötétség az öt környező láthatók között, — persze csak szemünkre nézve.

A fény tehát a színek édes anyja. Jó anya. Nemcsak hogy létrehozza, de azontúl is át-meg át-hatja, mintegy átkarolja őket, egybeolvad velök, új bájt ad nekik: a beszédes ragyogást, mintha mondaná: „Ime itt vannak ők, a kedves színek, a kik valómból szakadtanak ki, akik a ti sötét, kietlen világokat pompázóvá, nyájassá tesztek!”

Mennyi üdeséget ad aztán is a fény az egyes színeknek! mennyi bájt ismét másoknak, a melyek mögött szerényen elrejtőzködik! Hiszen sokszor elnéztük már a feslő rózsát napkelte előtt s mi más lett azonnal, a mint a nap reá vetette legelső, szízi fényét! Valóban: a színek nemcsak fizikailag, de esztetikailag sem lehetnek el a fény nélkül!

Mielőtt most már az egyes színek esztetikai méltatásához fognék, hadd felelek előbb egy ellenvetésre, amelyet a színek írgyei — mert hisz' kinek

nincsenek mai napság írgyei? — szoktak tenni. Azt mondják: nincs a színben olyan magas esztetikai becs. Hisz' a fénynyel, a tiszta, éteri fénynyel szemben mily anyagias, szinte dúrva még a legszebb szín is! az alakok állandó szépsége mellett pedig milyen csélcsep felületes, szinte idegen tollakként ékeskedő sajtóság!

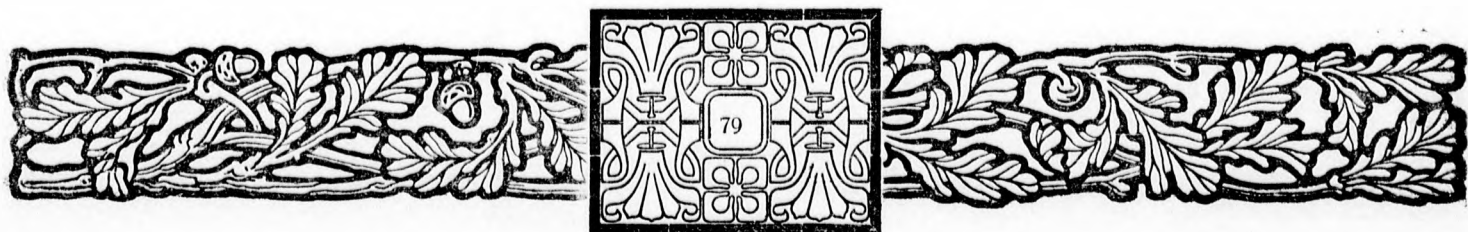
Hiszen van igazság mindegyik állításban. Hanem azért nem igen tudom: hogy tetszenék a világ színek nélkül! Ha minden vagy csupa fény, vagy csupa sötétség volna s a változatosság kizárásával ezen két merő ellentét uralkodnék minden láthatón! S aztán a fényhez, a pusztá ragyogásnak e nagy fönségéhez képest nem vonzóbb-, üdébb-e a szín kecsessége!? A nyers, élettelen anyag mellett pedig nincs-e a színben még elég finomság, éteri tisztaság!? Ép'az, hogy az anyag látszata és a fény vonása egyesül a színben: ép' ezáltal válik ez széppé s a két látszat aránya szerint a legkülönbözőbb hatások létrehozójává.

Azonnal meglátjuk, csak vegyük sorjára legalább a főbb színeket!

A spektrumban így követik egymást a színek: piros, narancs, sárga, zöld, kék és ibolya; az átmeneteket, még a szélesebb indigót is elhagyjuk. Ez már hat szín. Hetedik a fehér; a fizikus ugyan azt mondja, hogy az nem szín, az maga a fény; de mi színnek érezzük s annak is szoktuk nevezni. A feketéről magam is azt mondtam az előbb, hogy ez a szemre nézve voltaképen csak egy nagy semmi; de a fön-
tebbi okon ezt is a színek közé kell soroznom. Fehér és fekete adják a szürkét, amint éj és nap között áll a két szürkület; aztán sorakozik hozzájuk tizediknek a barna.

E tíz színen kívül hogy hány van még csak a festőművész palétáján is, hát még a nagy természetben: ki bírná azt mind szerbe-számba szedni!? Mondják, hogy a vatikáni mozaikgyárban vagy 18,000 színnel dolgoznak. Nem voltam ott, nem tudom; talán egy későbbi, várva-várt felolvasásban majd hallunk róla valamit. De az bizonyos, hogy azzal a 18,000-rel sincs még kimerítve minden szín, amelyet a természet fölmutat s ember előállíthatna. A végtelen árnyalatok világa ez!

S mindez eredetileg az egyszerű fényből, amelyet, mint szint, *fehérnek* szoktunk nevezni! Valóban, a fehér igazán legközelebb áll a pusztá, elvont fényhez! Belőle ugyszólván teljesen hiányzik az anyagias látszata; azért olyan könnyed, szinte lenge hatású. Mintha csak ki akarná egyenlíteni a színeket s ismét az éterhez vezetne vissza: annyira nem akar megkötni bennünket s annyira engedi magában uralkodni a szín fölött a fényt; nem rejteget semmit: őszinte, nyílt; méltán viseli képét a hó, melyen csak oly hirtelen siklik át képzeletünk, miként a szán! Mindezeknél fogva s éteri tisztasága miatt a fehér a

békének, az őszinteségnek, tisztaságnak és ártatlanságnak színe, mint a liliomé is. Másrészt nem tagadhatni, hogy van benne bizonyos hidegség, sokszor kísértetieség; aztán nagyon kényes a tisztaságra: oly bántó rajta a legkisebb idegesség a legparányibb szenny, mint angyalban volna, — ha lehetne — a bűn. Fénybeli nagy ereje vakítóvá teszi. Egészen véve mégis nagyon szép szín.

Fénybeli erőssége szempontjából a *sárga* következik utánna, csakhogy ebben már szinte vaskosan áll előttünk az anyaggal való teltség látszata is; a gazdaságnak s mi legtöbbször vele jár: a hatalomnak természetes színe hát; és színe a hívalkodó csillogásnak s meg hogy az anyagot szinte mind magának szeretné lefoglalni, színe az irigységnek. Másrészt való, hogy a fehérnek ellenében van benne valami reális, amiért a termékenységnek a színe. Igen illik a hullámzó, ért vetéshez, melyben úgy el tudunk gyönyörködni, bárha nem sajátunk; így a súlyos aranyak csillogását az is örömet nézi, akinek alig jut belőle s a finom borral telt poharat szinte kéjjel tartja a napsugár felé az is, aki tagja az alkohol ellenes páholynak. Szóval sokszor megigéz a sárga is, — pompájával.

Igen sok embernek kedvelt színe a *piros*. Bár alig hinné az ember, a fizikusok szerint csak harmadrészannyira erős fényű, mint a sárga. Pedig mily átható ez is! Ha kertbe megyünk, ahol sok a piros virág, vagy ha pipacsal sűrűn benőtt domboldal mellett haladunk el: szinte kiált felénk e szín. El kell azonban fogadnunk, hogy gyöngébb fényű, mint a sárga; de anyagtalánabb is ám ennél! Egymás mellett álló ugyanazon anyag, pl. szövet, vagy selyem közül mennyivel lengébbnek, könnyebbnek, finomabb-látszik a piros. A sárgának földhöz kötöttségével szemben tehát a piros szabad, légies, élénk! De a fehérnél meg közelebb áll a valóhoz. Innen van, hogy ez a jó kedvnek, vidámságnak színe és az életé, míg a fehér és a sárga az életteleniséget, vagy az élet veszedelmét juttatja eszünkbe. Azonkívül a lángra emlékeztet, amelyben minden elég, de minden meg is tisztul: ezért a rajongás, lelkesedés színe is és a vértanúké. Van azonban a pirosnak is fogyatkozása; a fényvel ugyanis egyesül benne némileg a homály, és ez bizony harcot, haragot jelent s annál inkább, minél sötétebb az izzása. Míg a gyöngéd rózsaszinben újra győz a szende fény s újra kiegyenlítődé, a jókedv mosoly felénk.

A spektrumban a piros és sárga között foglal helyet a *narancs* színe. Szerencsés helyzet! Mindkét alapszínnek kedvező vonásait egyesíti magában s pedig a fogyatkozások nélkül! A sárgától a bőség, gazdagság vonását öröklő, a pirostól a meleget, az étellel való teltséget. A sárgának fénybeli erejét mérsékli benne a pirosban rejtőző homály: innen van gyön-

gésége, finomsága, kedves szoliditása. Nem ok nélkül tartják sokan a legszebb színnek.

Vetekedik vele tetsző vonásokban a *kék*; ez a szende szín, amelyben alig van harmadrészszel több fény, mint a feketében, az anyagtalanság szempontjából pedig még a fehéret is meghaladja. Nem hiába színe hát a távolságnak, melyben a fény ereje elvesz s ami anyag *volna* is, szinte eltűnik a szem elől. A távolsággal együtt színe az égnek, amely felé a legszentebb óhajításaink, sejtelveink vonzanak; ebből folyólag az elmélyedésnek, váagnak, ábrándoknak színe és a hűségé, mely állandó, erős, mint fölöttünk a „kiterjesztett erősség!” Ha fényben gyarapszik: világosabbá s ezzel jelentéktelenné válik, az anyagnak mintegy szertefoszlása lesz belőle. Ilyenkor a kék csak gyöngé füst, amint a gyöngé füst is kék szokott lenni. De minden jelentéktelensége mellett is nem gyönyörködünk-e sokszor a fölfelé kékelő füstben s az ennél is halványabb, gyöngéd nefejejsben!? Baj a kékre nézve az is, ha veszít valamit amúgyis elég gyöngé fényéből. Ilyenkor szinte bússá válik, de egyúttal mélyebbé, sejtelmesebbé. Oh, sokat beszélnek erről a mély, sötétkék szemek!

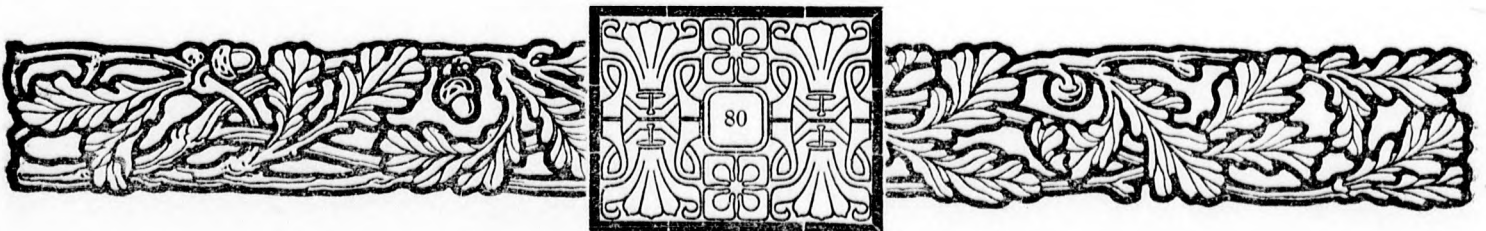
(Folytatjuk.)

Uj áram.

Veszélyes áram ront nekünk dühödten.
Mi megvan régtől és szilárdul áll,
Ast elsöpörni vágyja, hogy helyére
Tegyen rosszabbat, idegenszerűt.
Ép testbe vág, nem nyúl a rákfenéhez,
Hol a bőség kártékony, — tékozol,
Fukarkodik, hol égető a szükség,
Felszítja a tömegnek vágyait,
Melyeknek nem tud tápot adni; hogy
A békét csúfos küsdés váltja fel,
Halálos kínok és bűnök szülője,
Vad gyűlöletre gyújtja a bukottat,
S a győzöt kapssi undok indulatra.
Bilincsre fűzi ast a tetterőt,
Mely bír alkotni és vezéreni,
Felszabadítja alsó rétegek
Kontárkodóit, kik csak rontni tudnak,
Felszinre hozza mindast, mi salak,
Minek maradni kéne a fenéken.
De mi ne féljünk. Nem fog elsodorni,
Mert önmagának oly töménytelen
Issapsárt torlaszt, mi majd visszacsapja!

Koroda Pál.

Csokonai mecénásai.

Írta: Dr. Kardos Albert.

(Vége.)

Hosszas és talán érdektelen volna Csokonai muzsájának többi pártfogóit felsorolni, azokat a Csokonai személyétől távol álló, ideig-óráig való mecénásokat, a kik jószántukból vagy kérésre csak egy-egy marék forgácssal, legföljebb egy hasáb fával járultak hozzá az ő költői tüze táplálásához. Nem is említem tehát *Fekete* generálist és *Vay* kapitányt, *Kondé* váradi püspököt és *Koháry* herceget, mert Csokonainak ezekhez való, különben múltó viszonyából csak az tűnnék ki, miről már eddig is eléggé meggyőződhattünk. T. i. az akkori nemzeti társadalom, kivált a főnemesség művelt és hazafias része éppoly természetesnek, szokásosnak és kötelességszerűnek tartotta az írók és költők személyes támogatását, vagy is a mecénáskodást, mint a hogy az írók és költők nem átalották, sőt magától értetődőnek gondolták a mecénás-keresést, azt, hogy a nagy közönség helyett tehetős vagy dúsgazdag egyesek viseljék az irodalom mindennemű költségét.

*

Nincs mit csodálni, hogy Csokonai sem tudta később talán nem is akarta kivonni magát a kor divatjának, az akkori irodalmi élet szokásának hatalma alól. Költői művelődése, egész írói pályája a mecénásságra támaszkodik és most csak az a kérdés, hogy a mecénátus (az irodalmi életnek ezen akkor uralkodó intézménye) milyen hatással volt Csokonai költői munkásságára és egyéni jellemére.

A kérdésre nem oly egyszerű a felelet, már csak azért sem, mert az irodalomtörténetben is ellentétes felfogásokkal találkozunk. Annyi bizonyos, hogy a mecénás-keresés rendkívül fokozta Csokonainak ugyanis bámulatos termékenységét, — azért is írt és fordított annyit és annyi félet, hogy mindenik pártfogójának más és mással kedveskedjék, egyiknek a derűs, a pajzán, anakreoni dalokkal, másiknak a szentimentális „Tavaszzsal“, némelyeknek magasan szárnyaló ódákkal, ismét másoknak a *Dorottya*, avagy épen az „Istenek osztozása“ alantjáró, csiklandós részleteivel. Az is bizonyos, hogy jóakaróinak méltó és nem méltó tiszteletére, megkövetelt és önkényes udvarlására számos, majdnem számtalan alkalmi költeményt szerzett, melyek között akad több minden költői ihlet nélküli, de talán nincs egy sem, melynek fővényéből néhány aranyszem ki ne csillogna.

De végzett volna nagy uri pátronusai kedvéért megannyi robot munkát, mindezen csekélyebb értékű verseiért bőven kárpótol egy-egy olyan hatalmas alkotás, minő „A lélek halhatatlansága“, mely csak közön-

séges halotti búcsúztatónak készült, de a mely talán a legértelmesebb, szépségekben talán leggazdagabb magyar tanítókölteménynyé lett.

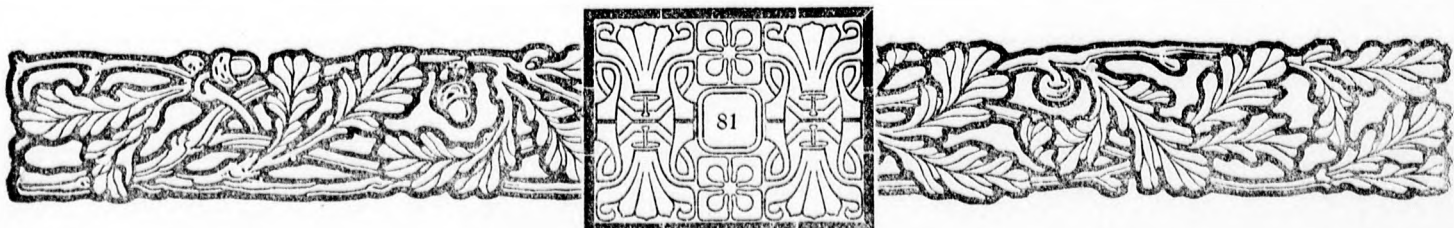
Hát egyéni jelleme szenvedett-é? Elfogultság volna azt mondani, hogy apróbb foltok ne estek volna rajta, hogy mindig sikerült volna azon a megyén, mely a tiszteletet a hízelgéstől, az önérzetes kérést a megalázó kéréncseléstől elválasztja, de általában véve megtudja találni a hódolatnak és a bizalmasságnak, az öntudatos költőnek és a másokra úttal szegény írónak azt a hangját, mely eszébe juttatja a Puky-féle barátoknak és a Széchenyi-féle mecénásoknak egyaránt, hogy Csokonai támogatása tulajdonkép a magyar nyelv és irodalom oltárára hozott hazafias áldozat

Akik ez oldalról mégis szigorubban akarják megítélni, azok ne feledjék, hogy régebben, nemcsak az ó- és középkorban, hanem a Racine és Molière, a Goethe és Schiller korában is a legnagyobb költők sem restellik az udvari poéta címét és nem áttallanak e címért és kegyért alkalmi versekkel szolgálni, ne feledjék el hogy Csokonai a maga korának legjelesebb és legmiveltebb férfiaiival lépett mecénási viszonyba, akiknek, ha az egész nemzet elfogadhatta ajándékaikat, Csokonai sem szégyenelheti jótéteményeit; ne feledjék el, hogy Csokonai nemes szívével, gyöngédebb, habár néha különös lelki tulajdonságaival annyira felülemelkedett azon kor *Csikorgóin*, *Rikóti Mátyásain*, és a »*Magyar Nábob*«-ból ismert *Gyárfásokon*, mint ahogy költeményeivel, még alkalmi verseivel is elhomályosította és feledésbe sülyesztette a szolgálai versifikátorok, a vásári rigmusgyártók egész légióját.

Mi a magunk részéről még azon sem akadunk fenn, hogy Csokonai egy-egy főispáni beiktatást vagy püspöki avatást foglalt versekbe. Abban az időben oly megszokott és magától értetődő dolog volt ez, mintha most vezércikkekben üdvözljük a széket elfoglaló főispánt vagy a városunkba bémálni jött püspököt. Sőt mi tovább menve, kora viszonyai közt magasabban állónak látjuk Csokonait, mikor egy-egy nagy úr, de egyszersmind nagy ember hiúságát legyezgeti, nevének tömjénez, mint a mai idők költőjét, aki olcsó hazafias frázisokkal vadássza a népszerűséget, aki a nép alacsony indulatainak is kész hizelegni, aki a Kossuth esztendejében és a Rákóczi évében csakugy ontja a Kossuth-ódákat és kuruc balladákat, de aki kevéssel később vagy talán ugyanakkor valamely táncos operett léha kupléival hódítja meg a sziveket és adóztatja meg a zsebeket.

*

A magyar irodalomnak az utolsó száz esztendő alatti hihetetlen fejlődése elsöpörte Csokonai korának patriárhális szokásait, elsodorta a mecénási világot. Az irodalom pártolása nem kiváltságos uri és főúri

rend hiú kedvtelése, szép mulatsága vagy nemzeti kötelessége; a közteherviselés kiterjed az irodalomra is, mely most a demokrata szellemhez híven az egész nemzetre támaszkodik, melynek fentartása most már százezrek és milliók vállaira nehezedik.

Csokonai is többé nem barátainak, nem jóakaróinak, nem mecénásainak a költője, hanem édes mindnyájunké.

A császár keresztfia.

Írta: Malonyay Dezső.

II.

A szerelmes főhadnagy.

(Folytatás).

BETTI kisasszony, — sovány és szelid leánya annak a peccátsztító özvegy asszonynak, kinél keztyűt takarította Propper Farkas (Wolfgang) főhadnagy Bécsben, — nem mert sem először, sem utóbb a főhadnagy szemébe nézni, mindig elpirult és mindig lesütötte a szemét.

— Ne félj tőlem! — biztatta őt jóindulatulag a főhadnagy akkor, amikor már tegeztek egymást.

— Te olyan jó vagy, — suttogta a leány és lehajolt és megcsókolta a katona kezét, mielőtt elkaphatta volna ajkai elől.

Mert tegeztek egymást. Maguk se tudták, hogyan történt, egyszer csak azt vették észre, hogy tegezik egymást.

Hogy is volt csak? . . .

Egy földszintes, sárga ház, egy néptelen utcában, ahol csupán dél idején van némi kis élénkség, mikor az ekvitációból mennek haza a tisztok; a házban minden ócska, az ajtók nyikorognak, az ablakok ijedezve csörömpölnek, ha véletlenül egy fiaker téved abba az utcába és három öreg asszony is lakik a házban, a jó isten tudja mióta, de mind öregek, mióta csak ismerik egymást és együtt laknak a földszintes sárga házban; férfit alig látni, ha valamelyik özvegyhez férfi kopogtat be, az udvari ablakok

batiszt függőyei mögül óvatosan kandikál elő a többi özvegy; és az öreg özvegy asszonyok közt ábrándozik éveken meg éveken keresztül, egy-egy sápadt leány egy katonáról, az ő katonájáról. Éppen mint Betti kisasszony, sovány és szelid leánya az egyik özvegy asszonynak, ki peccátsztítással kereste kenyerét.

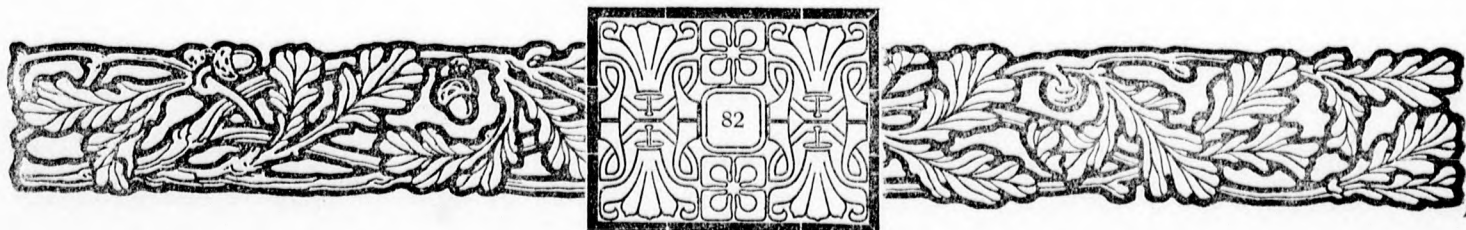
Betti kisasszony az utcára nyíló kis boltban ült, mely csak félig volt bolt, félig pedig szoba. Ő írta be a „könyvbe“ a számot, valahányszor Propper főhadnagy beadott egy-egy pár keztyűt. Mindig elpirult, de a főhadnagy nem vette észre, csak akkor, azon a szombaton. Már azután mindennap arra ment és a leány mindennap várta. Egy leány, aki elpirul, mikor én jövök! — gondolta a főhadnagy . . . A főhadnagy úr! — gondolta Betti kisasszony s mindegyre csak ezt gondolta . . . Aztán elbeszélgettek öt percig, tíz percig, egy óráig: összeismerkedtek. Jött a tél s a rövid délutánok. A négy órai parancsosztás után is be-betért a boltba a főhadnagy és az özvegy is jóízűen panaszkodott már neki, hogy milyen drága az élet Bécsben, meg a házbér, Jesszus Mária, micsoda strapa az a házbér! Utóbb pedig egyre csak az özvegy beszélt, lassan, egyformán, mint ahogy a rokka pereg és ők hagyták beszélni. Lámpát se gyújtottak, éppen a bolt ablaka előtt állott egy utcai gázlámpa, annak a világossága derengett be rájuk, — mire való lett volna lámpát gyújtani? . . . Betti kisasszony a főhadnagy közelében ült, egy diványtakarót horgolt s amint a pamutgombolyag után nyult és lehajolt, a kezük érintette egymást vagy a térdük talán, egy pillanatra . . . A leány hirtelen fölugrott.

— Jesszusom! Mi az? — riadt fel az özvegy.

— A pamut, szólt a főhadnagy.

— Az ozsonna, — mondta a leány, reszkető hangon, — megyek a kávé . . .

És a bolt másik felében, a szobában, a nagy tarka kreton függöny mögött kezdett babrálni Betti kisasszony. A főhadnagnak megcsörrentek a sarkantyúi, zörgött a kardja, mintha menni akart volna. Az özvegy marasztotta, — ha nem vetné meg az ő kis kávéjukat, egy pohárka jó meleg kávé . . .

— Siess, Betti! Vigyázz, nehogy kilocsanjon a spiritusz . . . Nem találsz a gyujtóskatulyát?

— Nálam van gyujtó, — szólt a főhadnagy, de mielőtt oda lépett volna ő is a függöny mögé, hogy gyujtót adjon Betti kisasszonynak, az már megtalálta a skatulyát.

A kávéfőző alá gyujtott spiritusz lángja libegő kékes fényt hintett szét, egy-egy pillanatra bevilágította az egész boltot, a leányt, aki sápadtnak látszott és a katona is sápadtnak látszott, pedig ki volt pirulva mind a kettőjük arca.

Igy volt.

Mikor aztán késő este kiment a boltból a főhadnagy, az elhagyott szűk utca szegény csöndjébe és visszhangosan meg-megcsörrent kardja a kövezeten, úgy sietett ki abból az utcából, mintha attól tartott volna, hogy meglátja valaki. Megtudják, hogy ennyi ideig volt a peccsítettóéknál, ő, a császár keresztfia.

(Folytatjuk.)

A papa nyugdíjba ment.

Hátrahagyott elbeszélés.

Irtta: Beksics Gusztávné.

(Vége.)

Alig tette be maga után az ajtót, belépett hozzá a felesége s így szólt:

— Domonkos! ma, míg te a Kurián voltál, nálam járt a Spitz és Rund cég főnöke. Tízezer forintot ajánlt, ha a büntetéstől, a börtöntől megmented!

— Nem dobtad ki? — kérdé szigorúan a férj.

— Már hogy dobtam volna ki? Vagy azt hiszed, más bíró kidobja? Nem ment el az eszem! Ha te nem akarsz a családod jólétén lendíteni, kezembe veszem én az ügyet! A tízezer forintot átvettem!

— Rögtön küldjed vissza!

— De Domonkos!

— Te elvetemült asszony, elnéztem, mily páváknak neveltetted a lányainkat. Szerencsére még az ifjabbak útban voltak s ezek megmenthetők! Elnéztem prédálásaidat! hogy én éjjelt nappallá téve dolgoztam, hogy pénzt szerezzek. Koros vagyok, nehezemre esik

már szolgálnom. Panasz nélkül tettem! De, hogy becsületesem lábbal tiprod — nem engedem! A pénzt ide, különben . . .

— Nos, különben? — kiáltá a még mindig szép mama.

— Különben lemondok a hivatalomról és nyugdíjba megyek!

— Jó, jó! ne fenyegezz! Visszaküldöm! — s ezzel becsapta az ajtót.

III.

Harmadnapra, csudás véletlen folytán, a s. avazatok nem egyenlők, felmentették Spitz és Rundékat, Domonkos ellene szavazott pedig.

Mikor az ülésből hazatért, feleségét málházva találta.

— Hová készülsz? — kérdi az öreg bíró.

— Három idős leánnyal megyünk fürdőre! Talán ott szerencsésebb leszek s férjhez adom őket!

— Honnét vetted a pénzt reá? — kérdé rosszat sejtve a becsületes ember.

— Csak nem gondoltál oly örültnek, hogy visszaküldjem a Spitz és Rundék pénzét.

Az öreg bíró fejéhez kapott és összerogyott.

Csak hetek múlva tért annyira magához, hogy kérje nyugdíjaztatását.

Felesége minden ápolása dacára, nem bírta reávenni a maradásra. Hiába magyarázta neki, hogy lelkiismerete nyugodt lehet, ellene szavazott, az öreg ember nyugdíjba ment.

— Az én becsületes arcom ne pirúljon más büneért! — suttogá. Add vissza a pénzt!

— Már nem lehet! — suttogá az asszony. — A felét elköltöttem.

— Mire? kiáltá a kétségbeesett ember.

— Alice és két nővére Bécsbe mentek: énekesnőknek készülnek s ez sok pénzt igényel. Míg te beteg voltál, felvették őket a konzervatóriumba s ott le kellett fizetniök az összeget, hogy kiképezzék őket!

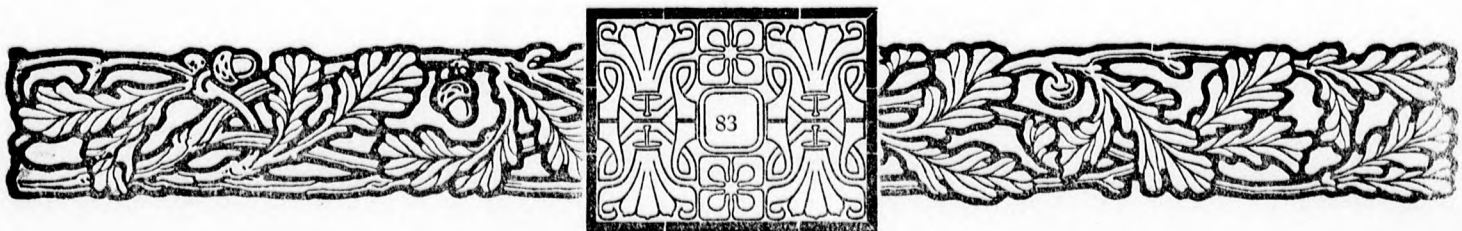
— Küldjed vissza a másik felét s írd meg, hogy vissza lesz fizetve. Ezt így akarom, így parancsolom, különben jelentést teszek megvesztegetésért!

— Rettenetes ember! — sikoltá az asszony, — megteszem! Csak ne dühöngj, beteg leszel!

— Esküdjél meg!

— Esküszöm! — kiáltá az asszony és tényleg kalapot téve elrohant, hogy ura kivánságára visszaadja a pénz felét, ígérve, hogy a többi lefizeti s hogy férje feljelentéssel fenyegetődzött.

Spitz és Rundék bámulva vették át a pénzt, nyugtát állítva arról, hogy Palotay Domonkosné felét a tartozásának kifizette s ők a másik felét elengedik, tekintetbe véve, hogy nemes célra költé, három művésznő kineveltetésére.

Palotay még ezért is dühöngött és feltette magában, hogy bárhonnán még előteremti a pénzt s odadobja annak a lélekkufárnak, ki egy percig is azt hihette, hogy egy magyar bírót meg lehet vesztegetni.

Mialatt Palotay beteg volt, két orvos járt a házhoz. Egy öreg tanár és az assistense. Kedves, művelt fiatal ember, kinek már jó praxisa volt. Ez az orvos bámulva szemlélte a három ifjabb leányt, mint ápolták, virrasztották apjukat, mily önfeláldozóan segédkeztek neki. Kis asszistenseknek nevezte őket, mert ugymond, az orvos magában semmi, az ápolás a fő.

S mikor már Domonkos urnak semmi baja sem volt, akkor is feljárt az ifjú orvos az öreghez, úgy hogy ez szinte félni kezdett a nagy orvosi számlától. Meg is kérdezte egy napon a fiatal embertől, hogy hálája mellett, mivel tartozik neki a gyógykezelésért?

— Oh! sokkal! Nagyot kérek Méltóságodtól! — felelte a piruló doktor. — A legkisebb leányát kérem feleségül!

S a boldog apa, örömmel adta áldását a párra.

Egyszerű lakodalmukon a két másik nővér is megtetszett a vőlegény barátainak, kik vőfélyek valának — s alig három hó múlva kirepült mind a három leányka, hogy egyszerű polgári háztartásban boldogítsák férjeiket.

— Nos? — kérdé magukra maradván a feleségét Domonkos — nem férjhez adtam én a három kicsit, pénz és flanc nélkül? Megirhatnád annak a három boldogtalannak is Bécsbe, hagyják abba a tanulást, úgy sem lesz belőlük semmi és jöjjenek haza!

Az asszony könyet törült ki a szeméből.

— Nem tudom, hol vannak — felelé sirdogálva. — Leveleimre nem kapok régen választ, pedig a lakodalomra is meghívtam őket.

IV.

Évekig kutatta az öreg Domonkos bácsi a három leányt, míg végre megjött a válasz, hogy külföldön, szegényül elhaltak egy viharos mult után, melyben angol misszekként szerepeltek!

Megsiratta őket, de azért nem minden keserűség nélkül mondá matrónaszerű öreg feleségének: „A Spitz és Rund pénze nem hozott reájuk áldást, pedig, hála Isten, már az utolsó százast is kifizettük nekik. Asszony! tanítsd unokáidat takarékosagra és háziasságra! Mert higyjétek, a boldog élet alapja a becsületes férj keresetének megbecsülése! Az a férj, ki nem adós, nem is esik bünbe, sem kísértésbe! S az az asszony, ki igazán szereti a férjét, szentebbnek tartja a férje jó hírét, mint a saját életét!”

— Mégsem tudsz megbocsátani? — suttogá a matróna. — Hiszen megbűnhődtem, mert elvesztettem az igaztalan pénz folytán legszebb gyermekeimet!

— S majdnem engemet! De vigasztaljon a tudat, hogy a jobbak élnek és boldogok.

Március fia.

Regény versekben.

Irtá: Rudnyánszky Gyula.

Első ének.

31.

Jókúthy Béla Bem apónál
Együtt maradt Petőfivel;
Egyszerre dobbant ágyúszónál
A két dacos, hős férfi mell.
Mindketten asszonyt hagytak otthon,
Mindketten egyetlen fiút;
Merengve nyíló rózsabokron,
Együtt éreztek méla bűt;
De a viharban elszakadtak . . .
Petőfit a kozák lovaknak
Patája hol taposta le,
Azt már nem tudja hű fele.

32.

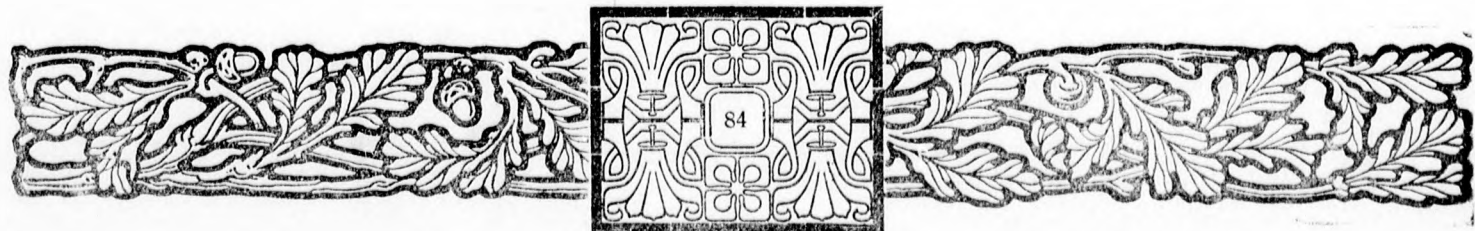
A tábor elfogyott egészen;
Vesztett ügyn sirt Bem apó.
Vérzett az ország annyi részen, —
Hiába volt a veradó!
A honfiak kétségbeestek,
Tódult hazánkba az orosz;
Romok felett a honfi-sebnek
Sajgása, kínja százsoros.
Elhagyta a magyart az Isten!
Viszályok dúltak . . . veszve minden . . .
Diadalmas nyár közepén
Tört kardok, elfogyott remény.

33.

Mi égbe nyúlt, a földre omlott,
Egyszerre pusztult semmivé.
És sárba dőlt a büszke homlok,
Bár annyi szív szentnek hivé.
Háromszáz év keserve, átka,
Háromszáz éves gyűlölet —
Letört az idegen igába,
Zsarnoki békó rabja lett.
A hős regék, a diadalmak,
A szalmalángok — néma hamvak;
És a világot rengető
Magyar föld — véres temető,

34.

Óh iszonyú, kétségbeejtő
Ez elbukás története!
Az ormon támadott a lejtő,
A fényözön lett fekete.

Az ezeréves szabad ország
Rabúl görnyedni kénytelen, —
A gyáva, rút alatomosság
Pártjára állt a győzelem!
Midőn a honnak ősi népe,
Diadalok csúcsára lépve,
Nagy célokért fogott kezét,
Egyszerre minden elveszett!

35.

Csúfos futások, szörnyű szégyen,
Legázolt, szétvert seregek,
Dicső tusákon, tiszta fényben
Vonták felhőbe az eget.
Nyom nélkül elfoszlott az álom,
Csak a sötét korom maradt,
Gúnyolni a kihalt határon
Elhamvadt végső sugarat.
A tűz kiégett . . . bosszú-láva
És vak sötétség jött utána,
Melyben csak a silány bakó
S a hollók serge látható.

36.

Jókúthy a csatamezőről
Vérrel borítva menekült.
Kis csillag állt fölője örül, —
Szerelme szárnyain repült,
Váró nejéhez, csepp fiához;
De míg hazáig eljutott,
A lába útközben az átkos
Bakó prédáin felbukott:
Temetetlenül, letiporva
Heverték, egymást átkarolva,
A hősök, a félistenek . . .
Beszéltek a nyitott sebek.

37.

Beszéltek érthetőn a holtak;
De a ki élt, az néma volt.
Fehér sugarain a holdnak
Szörnyű kísértet lovagolt:
A nemzet rémes pusztulása,
A vasra vert magyar haza,
A bosszú garázdálkodása,
Kegyetlen bűnök halmaza,
Ártatlanoknak messze hangzó
Siralma, orvúl megszegett szó,
Rabszolgaság, síró nyomor,
Határtalan halotti tor . . .

38.

Kisértetektől üldözötten
Jutott a hős övéihez.
„Óh édes asszony, halni jöttem!
S tündérkezed zászlót himez?

Dobd félre, tépd el szemfedőnek!
Meghalt a nemzet és a hon . . .
A porban játszó csecsemőnek
Öröke egy nagy sírhalom,
Amelybe mindent eltemettünk,
Kitárta csontkarját felettünk
A bős, mohó sátáni váz —
Nyomába' nincs feltámadás!¹⁶

39.

A drága nő el nem palástolt
Se csüggedést, se bánatot.
Hisz már az is vigasztalás volt,
Hogy férje keblén sírhatott!
Együtt zokogtak; elkerülték
A boldogan játszó fiút;
A vén Mihálylyal messze küldték,
Ne lássa rajtuk ezt a bűt!
Ugyis ki tudja, hogy mi várja?
A nemzet óriási árnya
Minden virágot eltakar . . .
Nem lesz tavasz . . . s ha, — néma, tar!

40.

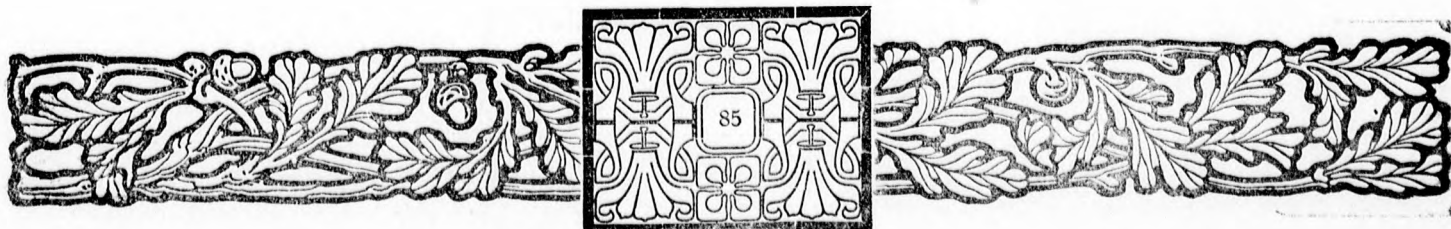
Rügyében elfagy a virág mind,
Az év gyümölcstelen marad.
A harmat, mit a pusztaság hint,
Könnyé lesz a tört fák alatt
S lassan, homályosan szivárog
Végig kiszáradt ágakon,
Miken csak egy-egy varjú károg,
A hangulattal oly rokon!
Meddő, kietlen, szótlan ország,
Melynek szívét, szavát elorzák . . .
A zsenge hajtás is mit ér,
Ha nem táplálja majd gyökér?

41.

S a míg a két csendes kesergő
Csüggedten egymáshoz hajolt,
Kacajtól visszhangzott az erdő:
Ez a kis Gábor hangja volt . . .
Mihály egyszerre futni kezdett,
Kétségbeesve menekült
S félelme míg szárnyat növesztett,
Hátán gyanútlan gyermek ült.
A völgyben megmozdult az árok:
Kaszát villogtató oláhok
Előre lopva kúsztak ott —
S Gáborka tapsolt, kacagott!

42.

Biz ő azt hitte, csupa móka,
Hogy emberháton lovagol;
S míg azt gagyogta: Gyí te Hóka!
Hátul tátongott a pokol.

Villogtak a kifent kaszák ott,
Mint kénköves kigyószemek;
Mohón egymás nyomába hágott
Az orvúl lappangó sereg.
Mihelyt búvásuk észrevette,
Nem is gondolkozott felette,
Jókúthyék felé Mihály
Ugy vijjogott, mint a sirály.

43.

„Be, csak be a kastélyba gyorsan,
Nagy jó uram, nagy asszonyom!
Oláh parasztok szava harsan,
Egész csapat követ nyomon . . .
Vérszomjas állat valamennyi
S pálinkagőztől tántorog.
A kastélyt nem bírják bevenni,
De mégse játék a dolog!
Nagy jó uram, hát védekezzünk!
Legjobb, ha egy percet se veszünk;
Van fegyverünk is . . . Semmi baj!
Még messze bög a vad zsvivaj.“

44.

És bevonóznak, mint a várba,
Az ősi ház szobáiba.
Van puska, fejsze, ócska dárda,
A kardok élén sincs hiba.
Ha elveszett is a szabadság,
A büszke dac szívükben ég:
Hiába jó a szomjú vadság,
El nem fog élőt a pribék!
Testvér veszélyben kar a karral,
Nemes Jókúthy póri Tarral —
S az anya a torlasz megett
Öleli a kis gyermeket.

45.

S a durva csőceselék az ajtót
Már vad haraggal döngeti.
Olajba márt kócot, szakajtót,
A vér kevés, — tűz kell neki!
Csóvát dobálnak fel a házra,
Csákánnyal a falat törik,
Késsel, kaszával hadonázva
Ordítanak: „Belé tövig
Kaszánkat a silány magyarba!
Testét trágyázzuk az ugarba!
A mig lesz benne élet, üsd!
Vagy fojtsa meg a láng, a füst!“

A zene és az idegesség.

Irta: Bodnár Zsigmond.

Sohasem beszéltek annyit a zenéről és idegességről, mint napjainkban. Ez utóbbi divatos betegség, mely különösen a nőket és gyermekeket kinozza. A zene pedig annyira általános, hogy minden szülő, aki csak teheti, kötelességének tartja, zenére taníttatni gyermekeit. Így nem csoda, ha számos gondolkodóban felmerült a gondolat, hátha a zene teszi idegessé az embereket, különösen a leányokat.

Dr. Waetzhold e felfogásból kiindulva úgy találta, hogy ezer leány közül, aki tizenkét éves kora előtt kezdett zenét tanulni, hatszáz lett idegessé; aki később fogott zenetanuláshoz, csak kétszáz lett ideges. Mivel pedig az ideges nő anyai kötelességének nem tud megfelelni, azt ajánlja dr. Waetzhold, hogy törvénnyel tiltsák el a lányokat a korai zene-tanulástól.

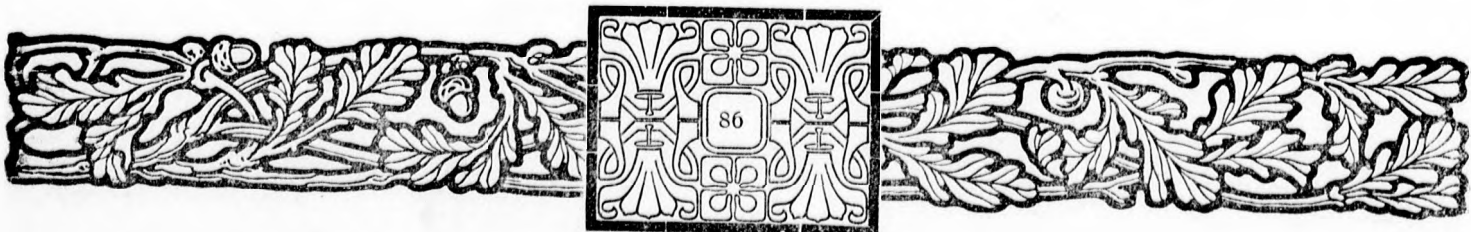
A tudós statisztikus azonban nem jól pedzi a dolgot, mert nem a zene okozza az idegességet, sőt talán azt mondhatni, hogy enyhítőleg, békítőleg hat rá, legalább a kevésbé izgató darabok; csak hogy az is igaz, hogy az ily ideges leány épen a mélyreható, izgató zeneművekben gyönyörködik.

Tehát hol kell keresnünk a dolog nyitját? Mi az oka a szertelen idegességnek?

Talán a nevelés? Éppen nem. Sohasem volt a nevelés lágyabb, gyengédebb, elnézőbb, kiméletesebb, mint napjainkban. A szülő alig tud gyermekeinek parancsolni. Simán, nyájasan beszél magzatjával. Kérve-kéri, hogy tegye meg ezt vagy azt. Az iskolában már megszűnt mindenféle büntetés. Csak kicsapással lehet büntetni a rakoncátlan gyereket, ez pedig legalább az elemi iskolában épen a tankötelezettség miatt lehetetlen. A tanár maga is elnéző, alig meri elbuktatni a középiskolai tanulót, mert hátha még öngyilkos talál lenni? Ha nem tanul, egyszerű megintéssel végez vele; ha szemtelenkedik, újra csak megintés járja. Nagy esetnek kell fennforogni, ha más intézetbe átásítják, ha consilium abeundit kap.

Még a katonával is csinján bánnak. Ötvenhatvan év előtt vasfegyelem alatt tartották a katonát és mégis megélt a kemény vitéz. Ma a káplár, az őrmester, vagy a tiszt durvaságára öngyilkossággal felel. Évenként számos fiatal katona pusztítja el magát mert vérig keseríti a fegyelem. Annyira ideges, gyönges és féktelen a legény, hogy nem tűri a subordinációt. Honnan van ez?

Számos jeles tudós nemünk elfajulásában keresi e tünemény okát. Irataikban az emberi nem elfajulása az állandó tétel és vaskos kötetekben bizonyítgatják igazuk van, de mégsem találják fején a szöveget.

Pedig nagyon egyszerű a dolog magyarázata. Az emberiségnek ugyanis egy korszerű útat kell megtenni haladásában. Egyszer az egész szempontjából tekinti a mindenséget, az egyházat, az államot, a családot, szóval az összes erkölcsi intézményeket. Ez a helyzet áll be, mikor lelki világrendünk három eszméje: a szép, jó, igaz egyesül. Ilyenkor a tekintély uralkodik, vagyis a családban az atya, az államban a fejedelem, az egyházban a pap, a mindenségben az Isten. Vallásos hívő, engedelmes alattvaló, hű feleség és jó gyermek lesz az ember. Így volt 415, 180, Kr. e.; 180, 550, 975, 1480, 1680, 1815 körül Kr. után. Ez az idealizmus korszaka.

Mikor pedig a lelki világrend három eszméje válni kezd egymástól, rajongunk az alkotó részek érdekeiért, az egyházban a hívők, az államban az alattvalók, a családban a nő és gyermekek jogaiért, szabadságáért. Ekkor mindig függetlenebb, önállóbb, szabadabb lesz a hívő, az alattvaló, a feleség és a gyermek.

De mi származik ebből a folyton növekedő önállóságból. Mindenekelőtt az erkölcsi intézmények bomlása, széthullása az egyén féktelensége és rémes idegessége.

Vegyük például a nőt és a gyermeket. Ha ideális időkben 1470, 1670, 1810 körül készült női arcképeket veszünk kezünkbe, valami nemes nyugalmat, szemérmes tisztaságot, engedelmes jószágot látunk ez arcokon előmleni. Ez az általános benyomás. De ha a mintegy huszonöt év óta készült női arcképek kerülnek elénk, mi lesz az általános benyomás? Nem értem a Chimay hercegnőket és a Bourbon Elvirákat, hanem általában a tisztességes, derék asszonyok arcképeit. Tehát mi lesz az általános benyomás? Bizonyos kihívó követelő tekintet, önérzetes magatartás, erős érzékiség, belső háborgás és nyugtalanság, ideges izgékonyosság, sehol a női szerénység, az alázatos hű feleség lemondó jószága. Tessék végignézni a fényképészek tömérdek női arcképét és mindenki meggyőződik állításom igazságáról; különösen a hetvenes, nyolcvanas évek képei ilyenek. Jellemző például azt is felhozhatom, hogy ideális időkben a nők leszorítják mellüket, míg a hetvenes évek realizmusa alatt nemcsak mellüket domborították ki, hanem előre hajolva hátulsó részöket is.

Már most mi következik az alkotó részek vagyis a nők és gyermekek önállóságából? Örökös nyugtalanság, háborgás, izgatottság, idegesség, gyermeki szeszély. Nincs vezetője, nincs támasza, mert nem tűri maga mellett a férj parancsoló akaratát, csak a szerető engedelmes hódolatát. A nő és a gyermek lelki életét sem tudja más zabolázni, csak az anyagi és erkölcsi lehetetlenség. Ebből érthető meg, miért lesz annyi ember öngyilkos, miért kerülnek annyian az őrültek házába, a megfigyelő osztályba.

De még mit sem szoltunk a zenéről.

Ha a zene kedvelésének történetét vizsgáljuk, azt találjuk, hogy reálisabb időkben határtalanul bomlik az emberiség a zenéért. A tizenharmadik század második felében a tizenkilencedik század elejéig; most is húsz-harminc év óta csodálatos kéjes mámorba és a hetedik égbe ragadt bennünket a zene. Megittasulva hallgatjuk az éneket és muzsikát. Egy-egy énekes és zenész milliókat szerezhet torkával és nyirettyűjével vagy zongorájával. Az ember szórja a pénzét, vagyonát, pazarolja szerelmét, csak hogy egy művész vagy művésznő hallgatója vagy kedvese lehessen.

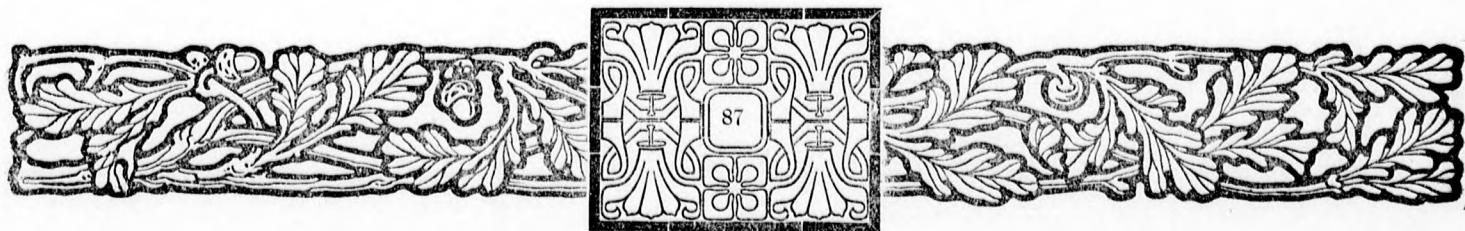
Különösen érdekes, hogy a magyar cigány zenéje harminc év óta meghódította a világot. Azelőtt a tokaji bor és a magyar huszár indult ilyen hódító útra és bámulatot elismerést keltett; most pedig a magyar cigány. Királyok, fejedelmek, gazdag urak és hölgyek bomlanak zenéjükért.

Mi az oka? kérdi az olvasó.

Az, hogy a realizmus bomlott ideges lelki világot senki sem tudja úgy kifejezni, érzelmeinket tolmácsolni, mint a cigány bomlott lelke. Vannak népfajok, melyek kitűnően tudnak simulni a szép, jó, igaz eszményein fokozatos egyesülése- vagy szétválásához; vannak mások, melyek csak kisebb-nagyobb zökkenésekkel tehetik meg ezt az útat. Vannak ismét olyanok, különösen a cigány, aki örökös diszharmóniában él, pillanatig sincs nyugta, bomlott lelke örökös vándorlásra és izgatott életre kényszeríti. Folyton veszekszik, civakodik, lop és rabol vagy öl. Rendes munkára képtelen. Az egyhangú, rendes, szabályos élet neki börtön, ideális időkben nem igen szeretjük, s éppen nem gyöngéden bánunk velük. De mikor beállnak a reálisabb idők, mikor magunk is bomlunk s folytonos munkára s örökös szórakozásra, versenyre, bankettekre, alpesmászásokra, hazard és másnemű játékokra, fürdőzésre, nyaralásra, szeretkezésre, érzelmeink szüntelen izgatására van szükségünk; akkor legszívesebben halljuk a cigány fülbemászó, végtelenül érzékeny vagy féktelenül tomboló játékát. Ilyenkor a Rákóczi-indulót vagy egy érzékeny, fájdalmas, szerelmes dallamot tőlük hallani, a hetedik égbe ragad bennünket.

De hogy dr. Waetzholdra térjünk, abban téved a német tudós, mikor a zene hatásának tulajdonítja az idegességet. Már megvan az idegesség, mikor nyire bomlunk a zenéért és a melyik kis leány nagyon szeretne zenét tanulni, annak rendesen ideges is a természete. Akiknek az idegrendszerük nagyon egészséges, ritkán óhajtanak zenét tanulni, rendesen úgy immel-ámmal foglalkoznak vele. Ellenben az idegesek vagy reá hajlandók, szenvedélylyel tanulnak s hálás tanítványok.

Az azonban nagyon érdekes dr. Waetzhold indítványában, hogy törvénnyel tiltsuk el a zene korai tanítását leányainknak. Az, hogy mikor valakinek ily

gondolatai támadnak és több oldalról tetszetősnek látszanak; akkor már közeledik, jelentkezik az idealizmus, mely lágynak, puhának, érzékinek, asszonyosnak tekinti a zenét. Nehány év múlva ezer meg ezer száz ismétli, hangoztatja e nézetet. S törvénnyel talán nem fogják eltíltani a leányok korai zenetanulását; de a nagy többség ártalmasnak, helytelennek s talán egészségtelennek fogja tartani.

Irodalmi pályázatok.

A magyar irodalom sanyarú állapotát semmi se jellemzi oly szomorúan, mint azok az akadémiai pályázatok, melyek egyre sűrűbben burjánzanak a magyar Parnasszus berkeiben.

Irodalmi műveltségünk általában nem áll messze a barbarizmus henye tudatlanságától; bár igen szerettük — még pedig olesó meglegedéssel dicsekedve — emlegetni, hogy „irodalmi viszonyaink“ ma sokkal jobbak és szerencsésebbek, mint ezelőtt, például az ötvenes-hatvanas években voltak. Akkor, — így beszéltek, — még a hazafiságot kellett segítségül hívni; hogy a jó emberek az irodalom szekerét a kátyuból kiemelhessék. Ha így volt, hát így volt; én nem akarok belekötni ebbe az állításba. De fölvetem a kérdést, hogy vajjon manap, a mikor a szent hazafiság nevében immár a legvidékibb félszeralji Thália deszkafalait sem lehet hasznos eredménnyel döngetni, akad-e ebben a szép hazában sok olyan szép lélek, a ki az irodalmat belső lelki szükségből, mint legtisztább és nélkülözhetetlen élvezete forrását, valamelyes nagyobb mohósággal keresné? Csak kérdezek, nem vádolok. Ha egy 15—20 ezer forint — vagy ám legyen még több — évi jövedelemmel megáldott magyar ember feleségül veszi valamelyik nábobnak szép és ritka műveltségű leányát, a kivel tán százezer firt hozományt is kap: ugyan ki látott csak egyetlenegy ilyen ritka műveltségű honleány — mondjuk — huszonötezer forintba került pompás kelengyéje közt egy kicsike könyvtárt is, vagy legalább 10—20 kötet magyar könyvet?

És csodálatos, hogy ámbátor íróinkat senki sem olvassa, könyveinket senki se vásárolja és a magyar szépíró kiadót művére kötéllel se foghat, ha csak párás pénzzel meg nem vesztegeti: irodalmi társulataink mégis derűre-borura hirdetik a tömérdek irodalmi pályázatot és egyre-másra akadnak jámbor halandók, a kik, valamely gonosz szellemtől életük utolsó perceiben megbabonázva, kisebb-nagyobb összegeket hagyományoznak irodalmi művek, leginkább drámák jutalmazására.

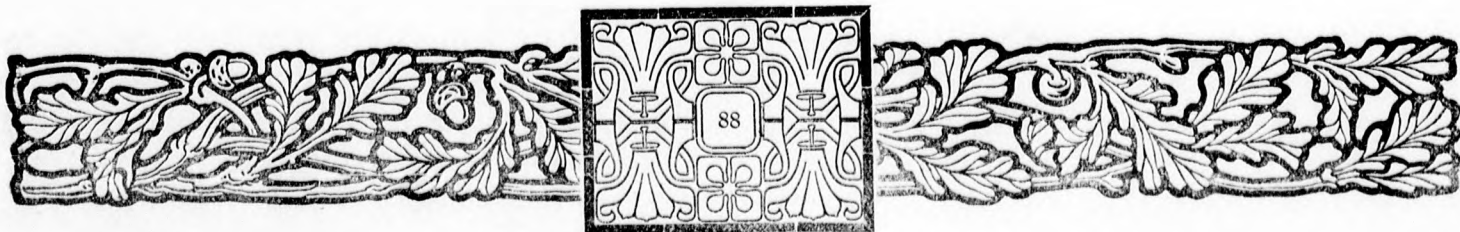
Kimondom nyíltan, hogy ebben az áldásban nincs köszönet. Az irodalmi pályázatoknak az a módja, mely nálunk rendszerré vált, egyáltalán nem hozhat semmi jót és az irodalomra csakis káros, sőt veszedelmes hatása lehet. Mikor a mi titkos, jeligés levelű pályázatainkra gondolok, szinte kedvem volna az „árlejtési hirdetmény“-t valahol a hivatalos lapban, vagy az újságok utolsó oldalán keresni. És e pályázatok fő fő végrehajtója, a magyar tudományos akadémia, valóban mindent el is követ, hogy a dolognak olyan színezetet adjon, mintha a honvédelem minisztere hirdetne százezer bakkancsra, avagy hatezer vég szürke darócposztóra pályázatot.

Ki van cirkalmazva szépen minden föltétel, kezdve az idegen kéz olvasható irásán és a lapszámozott bekötésen — egész a verses formáig, az ötfelvonásosig és a többi idő-, kor- és térbeli kellékig. Jókairól mesélte nekem egy kiadó cég feje, hogy regényeire betű-szám szerint alkuszik. Ezer betűnek állapítja meg az egységárát és ennek alapján annyit kér a regényért a hány betű van benne. Bámulom, hogy az akadémia még nem jött rá erre a kitünő kulcsra; a dráma és egyéb irodalmi pályázatok kihirdetésénél ez a rendszer pompásan alkalmazható lenne. Például: kívántatik 3 felvonásos történelmi tragikomédia „A dömsödi dinnye, vagy a gyilkos trónszék“ címmel. Terjedelme 129,753 betű, még pedig az első felvonásban 41,051 betű, a másodikban 48,483 betű, s a harmadikban 40,219 betű stb.

És valóban kis hija, hogy idáig nem jutottunk.

A Kisfaludy-társaság pályázatai tisztességes kivételek. Mindenekelőtt itt nincs állandó jutalom, mely a végtelenségig nyomorgatná az irodalmat. A társaság tagjai időről-időre állapítják meg — a szerintök érzett közszükséghez alkalmazkodva, — hogy mire tüzzék ki alapítványaik kamatait jutalmul? Így aztán helye van a megszorításnak; mert a tárgy évenként, vagy legalább gyakran változik és a Kisfaludy-társaság általában azt nézi, hogy mibe van hiány? melyik parlagon heverő ágat vagy műfajt lehetne egy-egy pályázattal föllendíteni? Már ezen meglátszik, hogy ahhoz értő emberek komoly szándékait szolgálják a pályázatok. Jól-e vagy rosszul? ez más kérdés, ezuttal nem is tartozik a dologra.

De már az akadémiaán rosszabbul áll az ügy. Itt örökidőkig foglyot és fáciánt fognak tálalni asztalunkra, csöppet se törődve vele, hogy ettől az irodalom végre is megcsömörlik. Míg a világ világ lesz, a Farkas-Raskó alapítvány száz forintját minden évben, és a Bulyovszky-jutalom 200 avagy 400 forintját minden két esztendőben ki fogják tűzni „hazafias“ költeményre; a Teleki gróf száz aranyát minden József napján okvetlenül ki kell adni valamely verses tragédiának vagy komédiának és a hétféjű sárkánnyal őrzött Karácsonyi aranyak kétezer forintos.

fényénél hűségesen keresni, várni kell az abszolút-becsű remek darabot.

Az akadémia megelégszik azzal a dicsőséggel, hogy az örökmozgó és a repülő gép feltalálására vonatkozó terveket nem fogad el; hanem a Karátsonyi-pályázat tengeri kigyójával tovább bolondítja az abszolút-becsű, ambícióval nekirugaszkodó irodolmi véneket és fiatalokat, — és nem fél, hogy nevetséges lesz.

Már a Teleki-jutalom is bolondság. A néhai elnök jót akart; 1857-ben, mikor az első Teleki-díjat Szigligeti megnyerte, tán volt is értelme ennek a váltakozó rendszernek, hogy az egyik évben vígjáték, a másikban tragédia írásra ösztönződjenek a „tehetségek“ és két színész adjon róla hiteles véleményt, hogy a legjobb darabnak lesz-e egyszersmind szinpadí sikere is?

Azóta drámánk, ha nem is lett belőle izmos, délceg férfiú, ebből a gyermek-járószékből régen kinőtt és csak nyűgnek érzi a Teleki-díj paragrafusos koloncát a nyakán.

S ime a mi jámbor magyarjaink mégsem okosodtak meg; és nemhogy előre mennének, hanem inkább visszafelé másznak, mint a rák. Valami Kóczán nevű jólelkű magyar földbirtokosnak akadt heverő 14.000 forintja s ezt följajánlotta az akadémiának — drámai jutalmakra. Kissé sok a drámából! Évenként 5–6 drámai pályázat. Hanem hát hagyján, ha már Kóczán úr éppen a drámaírókat akarta boldogítani. De Kóczán úr ajándékát oly föltételekhez kötötte, melyeket ő — mint valószínűleg teljesen avatatlan laikus — megtehetett, azonban az akadémiának semmi szín alatt sem lett volna szabad elfogadnia. Ám az akadémia nemesak elfogadta és kihirdette ez operetti toldalékokkal kicifrázott és alaposan humorisztikus célzatúvá fogalmazott Kóczán-féle drámai jutalmat a magyar történelmet időrendben feldolgozó színművekre; hanem ennek örömeire mindjárt el is törölte a Péczely-féle 1000 forintos történelmi dráma-díjat.

Már most itt állunk a bohózatba illő furcsa helyzettel szemben: akadémiánk nem szégyenli a magyar történelmi drámát 40–50 évig egyszerűen kaptafára húzni, mint a csizmát. Meg is kezdődött a hecc az Isten nyilával akarom mondani Etele hun királylyal (15 tragédia Attila haláláról!); és jöttek nyomában a vezérek Árpád apánk idejéből és ki fognak kelní szép statisztikai-sorrendben többi hőseink is mind egész 48-ig. A siker el nem maradhat; drámánknak világraszóló erővel föl kell virágnia! Én csak arra vagyok kíváncsi, hogy ugyan mit csinálna most egy hirtelen felbukkanó magyar Shakspeare, ha véletlenül nem a nagybárdú Botondról, hanem Rákóczi fejedelem ő kegyelméről írna remeket? Várna-e vajjon huszonöt évig, mire rákerül a sor talán Rákóczira? vagy pedig pokolra kívánná Kóczánt és az akadémiát

és megfogná az ekeszarvát, valamely szarvas állatról erre vezetvén őt a gondolatrokonság ötlete?

Eddig is úgy volt már, hogy az igazi írók legfőlebb ha daczból vagy az akadémia bölcsessége ellen irányzott szatirikus mókából vettek részt a pályázatokon. Hiszen nem is való az a névtelen bujkálás, az az önképzőkörös elrejtőzés komoly törekvésű íróknak. Mert ugyancsak gyöngé legény, a kinék — ha valóban író — nincs olyan egyénisége, hogy azonnal rá ne lehessen ösmerni a munkájára. Nem szükséges a bírálóknak titokban belepislogniok a névrejtő levélkébe, kiüti fejét a szeg a zsákból, ha csak a pályázó nem új ember, nem dilettáns, vagy a bizottság tagjai nem vakok és laikusok.

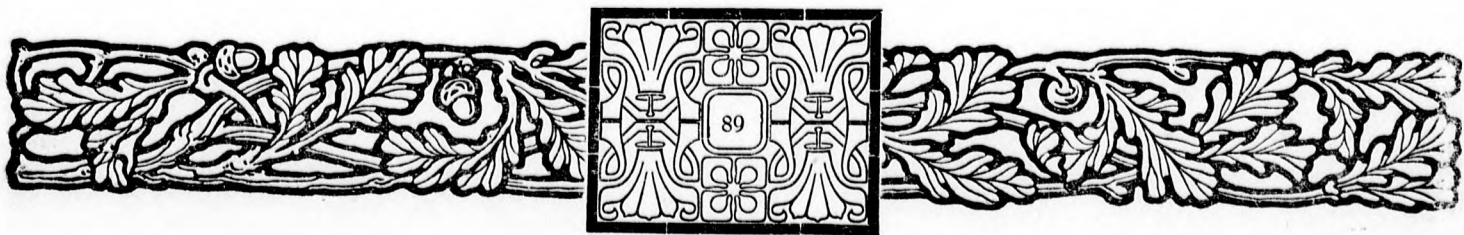
Az irodalmi pályázatok tehát egyszerűen a kísértetek, a szárnyprópálgatások meg a maniakus lutrijáték telepei. Faiskolák, melyekben legjobban megterem a fűzfavessző. Hólyagok olyan urak vállain, a kik a vízbe ugranak, de még úszni nem tudnak. Mi haszna lehet ezekből az — irodalomnak?

S az áldott jó Röck bácsi, a ki, mint a mesebeli bőségszaru, ontotta halála után a nagy alapítványok kincses leveleit, az ő jámbor szívének jóakarató együgyűségében egy furcsa drámaialapítványával rátette irodalmi pályázataink bolond fejére a farsangi csörgősapkát. Szinte látom magam körül a szatírok vigyorgó pofáját és hallani vélem, hogyan hahotázik a Helikon, mikor előveszem a Röck-féle színmű-pályázat hirdetését. Valóságos szűkebbkörű ösztöndíj a színészek, legkivált pedig a nemzeti színház tagjai számára. Hiszen ha arra való volna, hogy tanuljanak sugó nélkül játszani, vagy különbséget tenni jambus és próza közt, — hej! beh sokan áldhatnók az öreg Röcköt! De a pályázat színmű-írással ösztönzi a mi derék színészeinket, a kik Hekubáért sírni és nevetni tudnak, a hogy kell. S mi nekik Hekuba? Irnak ők drámát is azért a száz aranyért!

És a nemzeti színháznak körülbelől erkölcsi kötelessége a színészek darabjait sorban kitűzni előadásra; mert ha Gabányit beeresztik a homokra, Hetyényi és Császár, sőt Faludi és a többiek is jogosan kívánhatják, hogy nyissák ki előttük a sorompót, mert hátha legyűrrik a vékony dongáju Gabányit? A közönség végre is szeszélyes és nem mindig csak az érdemet jutalmazza. A részrehajlás, az ő szeretője, kiütheti a nyeregből törvényes feleségét, az igazságot. Nyilj meg hát, repertoárja az első magyar műintézetnek! Nem nyerhet, a ki nem mer.

Ime, idáig súlyesztette irodalmi pályázatainkat egy farsangi ötlet! Már most mi következhetik? Csak a jámbor muzulmán türelmes és tétlen fatalizmusa, mely leguggol a küszöbre és a messze kékség ködén mélézva megnyugszik abban, a mit Alláh rendel . . .

Szemlélő.

Csokonai Lillája.

— Irodalomtörténeti adalékok. —

Írta: Szendrey Imre.

(Vége.)

V.

A Csokonai-Kör birtokában, ha jól tudom, három Lilla-relikvia van. Első a Lilla pár év előtt feltalált arcképének másolata, amit én küldtem meg; második Lilla zsoldáros könyve s abban végnapjáig megőrzött néhány Lilla-dal s ezeket második urának Végh Mihály hetényi ev. ref. esperesnek egykori káplánja ajándékozta a körnek; harmadik a Lilla jegygyűrűje, amelyet 1897-ben néhai Vajda Elek tatai polgár (Lilla Sámuel nevű testvérének a fia) adott át a körnek további megőrzésre.

A többi Lilla-ereklye a duna-almási kis Lillamúzeumban látható, amelyet Kecskeméthy lelkész rendezett be, megmentve a még megmenthetőt s amelyeknek megszerzése (már több ízben üzentem,) hogy a körnek csak egy szép levelébe kerülne.

A családi iratok és Lillára vonatkozó okmányok pediglen ez idő szerint még leveles ládában vannak.

A százéves emlékünnepek küszöbén állván, nagyon is itt volna az ideje, hogy mindezek egybegyűjtetnének egy Csokonai szobában, amelyet, — miután a Körnek még nincs saját háza, sem a városnak közmüvelődési palotája, a kollégiumban — mint Csokonai hajdani otthonában, vagy a Bethlen-utcai szülőházban kellene berendezni az országos emlékünnepre, amikor az irodalmi és irodalombarát világ bizonyára nagy számban zarándokol Debrecenbe s mindezekből alig talál ott valamit.

A fentiek elsorolása és krónikai megörökítése után, az állítólagos jegygyűrűre vonatkozólag mondok el egyetmást.

Lilla soha sem volt Csokonainak formálisan eljegyzett menyasszonya, tehát az nem lehet jegygyűrű; nem is az alakjára sem, hanem pecsétetes aranygyűrű, ami azonban a Vajda-család élőtagjainak egybehangzó bizonyossága szerint mégis Csokonaitól származik. S mikor Lilla Duna Almáson haldoklott, Végh Mihály második urának azt mondá, hogy azt a gyűrűt vele temessék el, mert azt valamikor Csokonaitól kapta.

Mikor aztán meghalt, a koporsó leszegezésekor, amit Vajda Sámuel (szintén pap) fia (Elek) végzett, mint különben is asztalos, saját füleivel hallá, hogy atyjának sógora, miután a gyűrűt Lilla ujjáról lehúzta e szavakkal nyujtá át nékie:

— Na bruder, ez a gyűrű magát illeti, tegye el s jól őrizze meg, mert ezt Lilla Csokonaitól kapta, ez a gyűrű attól való.

Hitelességéhez tehát kétség sem férhet, csak jegygyűrűnek nem mondható.

A család bizonyossága szerint különben Csokonai még több rendbeli emléket is adott Lillájának, így pld. néhány verset (Lilla-dalokat.) egy szép foglalatú násfát, egy papagályt és egy hárfát, a melyen Lilla gyakorta játszott nékie, szép hangjával kísérve s erről a Lilla dalok egyikében maga Csokonai is megemlékezik.

Csokonai-, illetőleg Lilla-relikviának tekintendő

még ama kéziratkötet, amely Anyos Lajos komáromi irodalmi amatőr birtokában van, s melynek címe „Helikoni Virágokból összeszededetett darabok. Leírtak Rév-Komáromban 1811-ben Kaszás Sándor által“.

VI.

Milyen volt Lilla és mi lett belőle?

Még mielőtt arcképére rátaláltunk, addigi kutatásaim és a család leírása alapján iskolai értesítőnkbe a következőket írtam róla: A tizenhatalmadik tavasz küszöbét átlépett szép leányzó: szőke, bodorhajú, kékszemű, gömbölyű arcú, egészséges, üde színű, erős növésű, sőt már is házásra hajlandó szép alak volt: minthogy később egészen el is hizott asszony korában. Ami pedig az akkori leányviseletet illeti, nagyon családik, aki azt hiszi, hogy az valami magyaros volt. A kurucvilág rég elmúlt a viseletével és magyaros szokásaival együtt és ekkor már a Mária Theresia és II. József által beplántált németes és franciás szokások divatoztak. A nők kétféle rokokót viseltek: ünnepélyen rövid szoknya, két oldalt tunika dudorral, máskor pedig és általánosán ampírszerű pongyolát amelynek felső es alsórése egy darabból állott és földig leért, de nem derékon kötötték körül, hanem vagy a hónalj, vagy közvetlen a mell alatt: azonkívül olyan mélyen volt kivágvá, hogy csak két váll csücskéje tartotta. A haját pedig vagy magas zsiráf fésűre csavarták, vagy tincsekben (akkori nyelven bukli vagy lokni furtökben) csüngött körül.

Ilyetén leírásom után egy év múlva, mikor véletlenül rátaláltunk Lilla régi komáromi háza padlásán képére, bámulatosan egyezett az leírásommal: csak egy tekintet a Kör birtokában lévő másolatra és mindenki meggyőződhet a fentiek hiteles mivoltjáról.

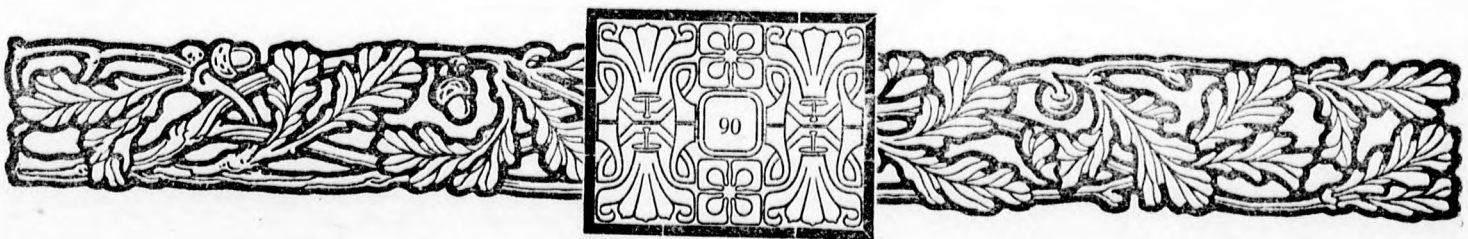
És hogy költőnket Lillának nemcsak lelki szépsége, de testi szépsége is elragadta s az érzékiség izgatta, bizonyosságok a Lilla dalok, amelyekben szemét, száját, keble hóhalmait, sőt még az ezek egyikén levő lencsét, meg egy meglesett dunai fürdőjelenetét is külön-külön megénekelte.

S mi lett Komárom legszebb leányából, a költő büszke ideáljából? — boldogtalan asszony! — aki mihaszna várta beteges ura mellett az élőfa dőlését, maga is mellé öregedett, elhízott és késő vénségében jutott özvegyiségre.

Mindazáltal az elkésett szerelem, vagy inkább a nem élvezett boldogságra való vágyódás mégis kitört belőle s újra férjhez ment Végh Mihály hetényi ev. ref. espereshez, aki maga is özvegy vala s voltaképpen Lillát nem is annyira a híréért, mint inkább a vagyonáért vette el. Öreg almásiak hagyománya szerint, mikor Almásról elvitték, véka számra vitték utánna a hajóba az arany-ezüst marhát.

Újra családott s elvált hamarosan a második urától s beköltözött komáromi házába. Nyugalma azonban itt se volt s ismét kiköltözött dunaalmási házába s ott érte a halál, a sírköve felírata szerint 1851-ben, az anyakönyvi kivonat halotti jegyzéke szerint pedig 1855-ben.

Czibor Pál honv. százados-hadbíró, a kinek felesége szintén Vajda Lilla volt (Vajda Sámuel szomódi ref. pap, Lilla bátyjának unokája,) egy megható jelenetet is közölt vélem Lilla menyecske korából. Mikor ugyanis Csokonai meghalt (1805-ben,) egyedül maradt édesanyja Debrecenből fölkerekedett és elin-

dult Duna-Almásra, hogy fia lelki megrontóját szín-
ről-szinre elátkozza. Rettenetes út volt az akkor deli-
zsáncon. A szívós matróna, ki családja minden tagját
túlélte, el is érkezett Almásra s mikor fia Lilláját nagy
boldogtalanságban találta, aki Csokonainét igazán úgy
fogadta, mint édes anyját, atok helyett megáldotta, há-
rom napi ott léte alatt s azzal búcsúzott el, hogy:
most már nyugodtan hal meg, mert látta fiának felejt-
hetetlen Lilláját.

Fátyolt a két nyugtalan lélekre, nem a feledés,
hanem az emlékezet örök fátyolát! ✕

Evelyn Nesbit.

Az angol és amerikai lapok a legnagyobb elra-
gadtatás hangján írnak egy fiatal leány, Evelyn Nesbit
„Stories of the Day“ című könyvéről. Valami káprá-
zatos, eddig nem ösmert hang nyilatkozik meg a
fiatal ausztráliai leány munkájában és maga Rudyard
Kipling ír egy hosszú ismertetést róla a new-yorki
„Scribners Magazine“ hasábjain.

A messzi Ausztráliában, egy Sidney melletti
faluban él Evelyn Nesbit. Az édes apja néhány hold
földön gazdálkodik és a leánya egyáltalában nem
részesült abban a nevelésben ami a legelemibb kel-
lék ahoz, hogy valaki író legyen. Az egyedüli iro-
dalmi termék ami a házukhoz jutott az „Australian
Family Gazette“, egy képes heti folyóirat, amely meg-
lehetősen csekély szellemi táplálékot nyújt olvasóinak.
(Kipling ismertetése, pusztán hogy illusztrálja, meny-
nyire a természet- és nem a csiszoltság adta zseni-
alitás nyilatkozik meg Evelyn Nesbit művében.)

A „Stories of the Day (A nap meséi) apró his-
tóriák, kis dialógokkal fűszerezett elbeszélések. Csil-
logó szellem, bámulatos megfigyelő tehetség és mély
életbölcesség a mesék minden sora és az ember
szinte megbűvölten elragadtatva hallgatja azokat a
modern, a természet zománcával bevont elbeszéléseket
a fiatal leány ajkairól. A naivitásba burkolt életgaz-
ságok meglepően tökéletes, művészi formákban jönnek
ki a tolla alól és az ember nem tudja sírjon-e neves-
sen-e fölöttük. Van e könyvben egy kis novella. A
címe „A csók“. Igénytelen apró kis mese, de annyira
modern és átlátszó, a tendenciája pedig olyan világó-
san csattanós, a mellett, hogy a legkeresette-
nebb naivitás hangján szól az olvasóhoz. Ostoroz és
hizeleg egyszerre. Minden meséje önmagából indul
ki. Látszik, hogy az érzések, a hatások egész skálája
szűrődik át a lelkén és nem kell neki a szomszédba
menni, önmagában is megleli a mesét, az invenciót.

„A csók“ című novella nem a legjobb a kötet-
ben, de a legjellemzőbb az írójára. Egy kéziratról van
benn szó. Stella Lamin remegve várja a szerkesztő
válaszát. Már álmában látja, amint ott begyeskedik

a neve a cím alatt: Irta Stella Lamin. A válasz he-
lyett eljön maga a szerkesztő. Szép, daliás fiatal em-
ber. Stella szíve majd kiugrik a kebléből, alig tud
szóhoz jutni. A hatalmas a híres szerkesztő eljött
hozzá, mert méltó kollégának tartja. Már-már azt
hitte, hogy egy sorba került a híres írókkal.

— Hogy tetszett a novellám. Szép?

— Szép dolgot mindenki tud írni. De pozícióra
van szükség, hogy egy lapnál érvényesüljön az ember.

Aztán a szerkesztő dicséri Stella ajkát, szemét,
haját és végül megfogja a kezét és csókot kér.

— Nem, nem. Hogy gondol ilyet?

A szerkesztő sokáig könyörög, de a lány hajt-
hatatlan. És két nap mulva a postás visszahozza a
kéziratot. Stella két napig sír, míg végre elhatározza,
hogy levelet fog neki írni. Megírta, hogy ha ráér
jöjjön el megint, mert belátja, hogy az érvényesülésnél
fődolog a pozíció.

A dialógjai szellemesek, sok benne a szatira, de
ami különös benne, az a keresetlen naivitás, amivel
mély, nagy dolgokat mond el, anélkül hogy figyel-
meztetné az olvasót rá.

Van egy másik mese a könyvben. A címe „Ater-
rible story“. Egy gyönyörű fiatal ember és egy gazdag
leány viszik benne a főszerepeket. A leányok mind
beleszeretnek a legénybe, akinek a szakálát és bajuszát
csodálja az egész társaság és minden leány magának
szeretné megkaparítani. A gazdag Mildred egyszer
így szól a szép szakálához:

— Mondja, mért nem nőül?

— Szegény ember vagyok.

— Vegyen el gazdag leányt.

— Nem jönne hozzám egy sem.

— Dehogyan nem. Próbálja meg.

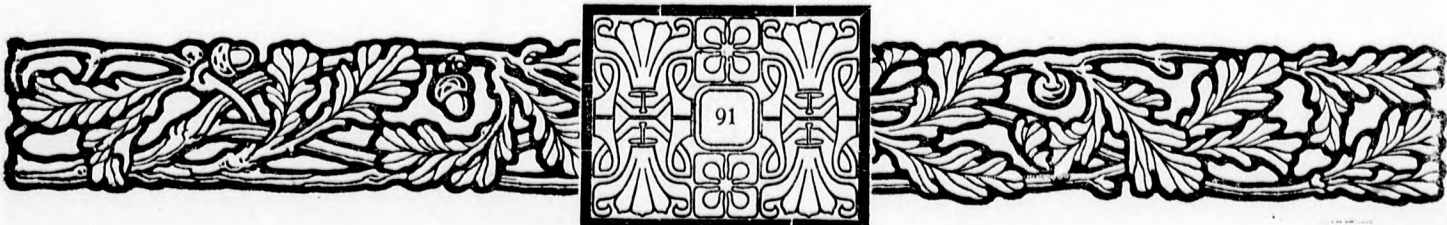
Egy fél óra mulva már nagyban csókolóznak a
lugasban. A fiatal ember megkéri a leányt, de a papa,
a milliomos nem is akar hallani a dologról. Elhatá-
rozzák, hogy megszöknek. A férfi az egyik szobában,
a lány a másikban csomagol, miközben a legénynek
eszébe jut, hogy az öreg biztosan kerestetni fogja
őket és a szakáláról felismerik a személyleírás alap-
ján. Fogja az ollót és lenyírja a szakálát. A lány be-
nyit, észreveszi, hogy nincs szakál.

— Pfuj, ilyen maskarával csak nem szököm.

Ebben a mesében az elbeszélés művészete az
értékes. A holdvilágnál, amint poétikus szerelmi val-
lomások folynak, a lány ahogy bámulja a férfi lelki
nagyságát, pedig minden a szép szakálnak szól.

Evelyn Nesbit könyvéből egy hét alatt elfogyott
vagy félmillió példány és egy hét alatt az angol iro-
dalom elsői közé emelkedett. Ahogy elnézem a fiatal
leány előttem fekvő arcképét, azt a madonnaszerű
arcot, amint gyermekes naivsággal néz bele a világba,
a természet nagyságát látom megelevenedni minden
teremtő erejével, minden virágával, amint koszorúba
fonva ott díszlik egy kis parasztleány hófehér homlokán.

Szebenyei József.

Bajza József. Csodálatosan furcsa feledékenységgel, hogy Bajza József a nagy műbíráló születésének századik évfordulójáról még a nemzeti színház sem emlékezett meg, melynek Bajza — igazgatója volt. Pedig mi magyarok rendszeresen nagyon jól tudunk és szeretünk ünnepelni. A lakoma-rendezés valóságos szenvedélyünk. Igazi jubiláló nemzet vagyunk. Megünnepeljük mi még azt is, ha egy silány darabot valamely színház egyfolytában huszonöt-ször szó a közönség nyakába. Tessék csak a fővárosi lapokat olvasni. Alig van hét, hogy hírt ne adnának egy-egy értéktelen napszám-munka ezüst-, arany és más érc nevű jubileumáról. De irodalmi ünnep, — az más. Bajza József félelmes, szigorú és kegyetlen bíráló volt akinek a nemzeti irodalom többet köszönhet, mint egy raktárnyi napihír-hősünknek... Tehát nyugodjék békében!... Éljen Fedák Sári!

A fonókat betiltották.

— Hír a falunkból. —

*A fonókat betiltották.
— Hogy ezt is meg kellett érni!
Száz virágot, száz lányálmot
Kár volt összetépni!*

*A lányokért, a nótáért
Összejártak hébe-hóba...
Istenem hát melyik a bűn?
A lány, vagy a nóta?*

— *Ej, maholnap tavaszodik,
Ránk hull a nyár koszorúja...
S vadvirágos mezőinken
Együtt lesztek újra!*

*Abban pedig, hogy a virág,
Ki ne nyíljék, hogyha nyíló:
Nem parancsol az alispán,
Sem a szolgabíró!*

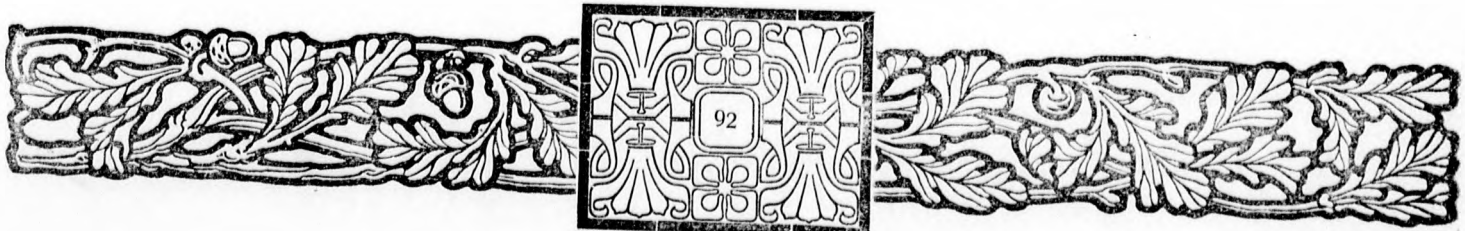
Szabolcska Mihály.

Háromszáznegyvenkilenc sor. Remélem, olvasnak önök fővárosi lapokat is? Minő kérdés! Mint vérbeli jó vidékiek, valószínűleg csak fővárosi lapokat olvasnak. Tehát olvasták azt a *háromszáznegyvenkilenc* nyomtatott sort, mely a főváros 41 napilapja közül a 15 legnagyobb napilapban vasárnap megjelent! Háromszáznegyvenkilenc sor, másfél nagy oldal — egyetlen közlemény! Bizonyosan valami korszakos irodalmi eseményről szolt? Megjelent egy költői elbeszélés, különb a *Toldi*-nál vagy a *Buda halála*-nál? Vagy egy csodálatos, remek verses színmű, a magyar Shakspeare első alkotása? Ah, szó sincs róla! Külföldi fordított rossz darabokról talán írnak hasáboakat. De új csillag a nemzeti költészet egén? Erről tiz-húsz sor is elég. Miről zengett hát az a hosszú ének 15 fővárosi lapban? Nyelvek és fülek, csend és figyelem! Az a háromszáznegyvenkilenc nyomtatott sor azt adta hírül, hogy *Küry Klára* megvált a Népszínházról, hogy *Szamosi Elzát* szerződtették a Népszínházhoz, hogy *Komlósi Emma* istennő uralkodik a Népszínházban és hogy *Faragó Jenő* író remekművét a *Katinka* grófnőt nem akarta rábízni *Küry Klára*ra, ellenben rábízta *Komlósi Emmára* és *Szamosi Elzára*... Mindezt a boldogtalan magyar nemzet 349 nyomtatott sorban *farsang vasárnapján* tudta meg... Csoda-é, hogy a szörnyű csapástól lesújtott boldogtalan magyar nemzet hamvazó szerdán hamut hint a fejére és kétségbeesetten néz a bizonytalan jövő elé!

*Narcisz és szegfű
Elhervadnak,
Szerelmes csókok
Szétszakadnak,
Tovafut gyorsan
Május hava,
Mint az ifjuság
S tavasz maga.*

Halbe Miksa.

Debrecenben jártam én... *Zilahi Gyula* az aradi színház *Coriolanus* igazgatója eljött a — volskusokhoz. Debrecenben járt. Pompás művészetével, páratlan kedves egyéniségével meghódította a kereskedelmi csarnok multságán megjelent összes asszonyokat. Azután megnézte a debreceni színházat és megveregette az öreg épület vállát. Mondják, hogy pályázik rá. Mondják, hogy ajánló levelet hozott *Vilmos császártól*, *Eugénia francia excsászárnétól*, *Tolsztojtól*, *Ibsentől*, *Ito japán márkitól* és *Hamlet* apja szellemétől. Mondják, hogy a *Korona* takarékpénztárba négyszázhuszonegyezer koronát tett le, melyet a városi színháznak ajándékoz. Mondják, hogy

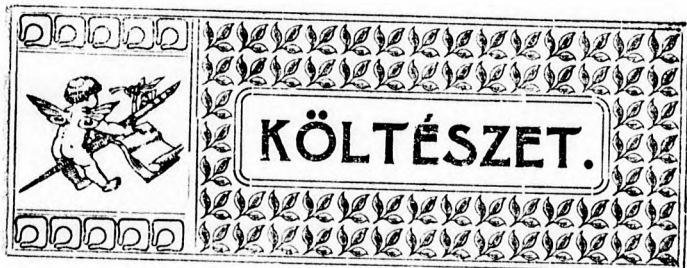

tagjai közé szerződtette Novellit, Zacconit, Jászai Marit, Reszkét, Girardit, Bellincioni Gemmát, Miss Duncant, Patti Adélt, Judicet és Z. S. Vilmát. Mikor el-
 útagozott, ezt a dalt dudorászta:

Debrecenben jártam én...

*Utolsó levélkééd
 Elolvasom százszor —
 Fergetes ősszel
 S bimbó fakadáskor.
 Megered a könnyem,
 Mint az őszi zápor . . .
 Minden egyes sorát,
 Minden egyes szavát
 Elolvasom újra —
 Elzokogom százszor!*

Frankó János.

Az ünnepek ellen. *Endrődi Sándor* ujabban ismét gyakran ír költeményeket. Még pedig igazán szépeket. A Budapesti Hírlap vasárnap közölte *Endrődi* legújabb versét, melyet a költő a Kisfaludy Társaság febr. 7-iki közgyűlésén olvasott fel, *Contra festa* a címe, nem értjük: miért? mikor az *ünnepek ellen* szól és ezt magyarul is megérti az ember. A költemény maga nagyon érdekes és értékes alkotás, méltó *Endrődi* fenséges műzsájához. Hatalmas erővel korholja a cifrázkodó, hívalkodó nemzetet, mely az áldomások rabja, az ünnepek bolondja, a helyett, hogy munkához látna. A remek vers így végződik:

Pusztuljon az üres, áldatlan parádé
 S vele minden, a mi hiúság, önérdék.
 Legyen egész lelkünk a szegény hazáé,
 Kit sebek borítanak s gonosz idők tépnek.

Akarjunk már egyszer! s legyen akaratunk
 Hatalmas, erős a viharokkal szemben,
 Égjen munkalázbán minden gondolatunk,
 Bánatunk gyűljön fel győzelmes tettekben!

Ha majd ez a szent tűz ég minden magyarban,
 Minden agy, minden kéz dolgozik serényen,
 S a haza ott lángol minden gondolatban,
 Ott lüktet igazán minden szivverésben;

Ha ez a viharvert, révedező nemzet
 Rálép a jövődök utjaira bátran,
 S nem húz ezer felé, a hogy eddig tette,
 De egy testté lesz a megváltó munkában:

Szántóvető ember, ha barázdát forgat,
 Munkás, ha pörölyét üllőre lecsapja,
 Tudós, költő, művész, ha nagyot alkotnak,
 Verítékét, fényét, mind a haza kapja;

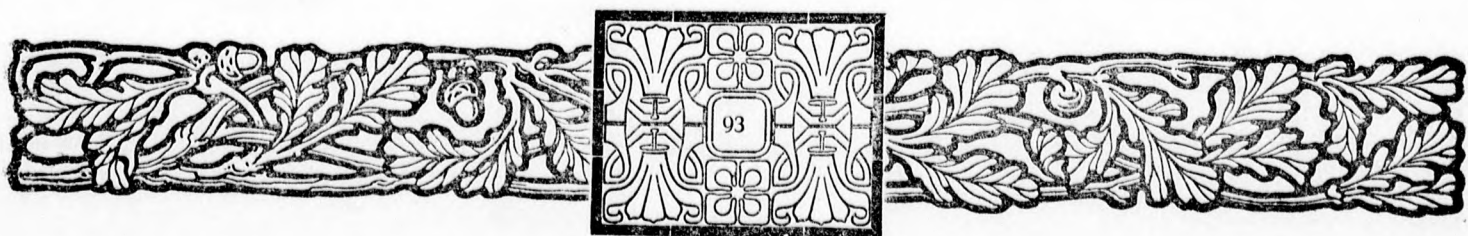
Majd ha a műveltség nem lesz hiú cégér
 És a hazafiság nem visel álarcot;
 Majd ha szabadságért, magyar dicsőségér'
 Megvivjük a döntő, diadalmas harcot;

S büszkén odaállunk — ledöntve a korbát, —
 A független, szabad nemzetek sorába:
 Te megtisztult, erős, dicső Magyarország
 Akkor ünnepelhetsz istenigazába!

Biró Lajos Debrecenben. Jeles vendége lesz Debrecennek február hó 20-án. *Biró Lajos* a tudós utazó jön le, a kit kedves ifjúkori emlékek és nemes érzések kötnek e városhoz. Felolvasást tart ausztráliai utazásáról, tudományos kutatásai eredményéről a debreceni egyetem alapjának javára. A tudós férfiú fogadására s a nagy méretű est rendezésére az egyetemi bizottság és a Csokonai-kör tagjaiból vegyes bizottság alakult.

A műpártoló-egyesület nagyon érdekes műkiállítás rendezését tervezi. Ennek a kiállításnak az lenne a célja, hogy bemutassa a hatóságok, testületek és magánosok birtokában levő képeket, szobrokat és műtárgyakat. A gondolat jó s mi nagyon óhajtánók, hogy megvalósuljon; mert így egybegyűjtve a többnyire magánlakásokba elszórtan elrejtett értékes művek nagy mértékben fokozoznák a közönség érdeklődését a későbbi műkiállítások iránt és sokakban fölébresztenék a vágyat, hogy lakásaikat olcsó, értéktelen másolatok és sokszorosított színnyomatok helyett eredeti alkotásokkal ékesítsék és gazdagítsák.

Irodalmi Körök

A pozsonyi Toldy-Körben mult vasárnap Palágyi Lajos, egy óráig tartó szabad előadást tartott „*Harc a magyarságért*” címen. Pozsony város nemzetpolitikai jelentőségéből kiindulva, az irodalmunkba külföldről becsempészett perverz szellem és léha erkölcsi felfogás ellen szállt sikra, meggyőzően fejtegetve az önálló nemzeti irány szükségességét szemben az idegen irodalomnál tapasztalható súlyedéssel. Behatóan méltatta ennek kapcsán a Berczik Árpád kezdesére ujabban megindult mozgalmat, mely a magyar szinpad megtisztítását és nemzeti szellemű megnemesítését célozza. Palágyi, aki tárgyának elvont tartalma mellett is hallgatói figyelmét mindvégig le tudta bilincselni, lelkes szavakban szólította fel a pozsonyiakat, hogy lépjenek sorompóba az említett eszmék mellett és támogassák a főváros hangadó íróit ebben a renaissanceszerű mozgalomban, melynek lelkes felkarolója és tetterős istápolója az ország hajdani koronázó városához, mint az új Magyarország egyik fontos vidéki gócpontjához mindenképpen illő és méltó feladat. A javarészt hölgyekből álló közönség, mely a Toldy-Kör termeit zsufolásig megtöltötte, zúgó tapssal és éljenzéssel jutalmazta Palágyi Lajos tartalmas előadását. A Toldy Kör nevében Thaly Kálmán elnök üdvözölte Palágyit, megköszönte előadásának érdekes és tanulságos voltát és biztosította arról, hogy az általa felvetett eszmék magva Pozsony város társadalmában termékeny talajra talált.

Aradi irodalmi társaság. Az aradi Kölcsey-egyesület irodalmi szakosztályt szervezett, mely már megkezdte működését. Megállapította február és március hónapokban tartandó felolvasó üléseinek sorrendjét. A szakosztály különös gondot fordított arra, hogy a komoly társadalom-tudományi kérdések vitása mellett a felolvasásokon helyet találjon a költészet és a mulattató humor is. Az egyesület irodalmi szakosztályának elnökévé Edvi Illés Lászlót, alelnökévé Somogyi Gyula drt és Tolnai János drt választottak, a titkár Kosztka Mihály. Az irodalmi előadások rendezői Benedek Árpád, Illés Zsigmond, és Radó Károly dr.

Arany János Társaság Temesvárott. A temesvári Arany János Társaság, mely a mult hónapban alakult, február 11-én tartotta első felolvasó ülését, mely valóban értékes irodalmi jelentőségű volt. Az ülést Szentkláray Jenő dr. elnök nyitotta meg. Elsőnek Engels (Angyal) János, az első Dante-fordító ült a felolvasó asztalhoz, aki Dantéről tartott nagyon

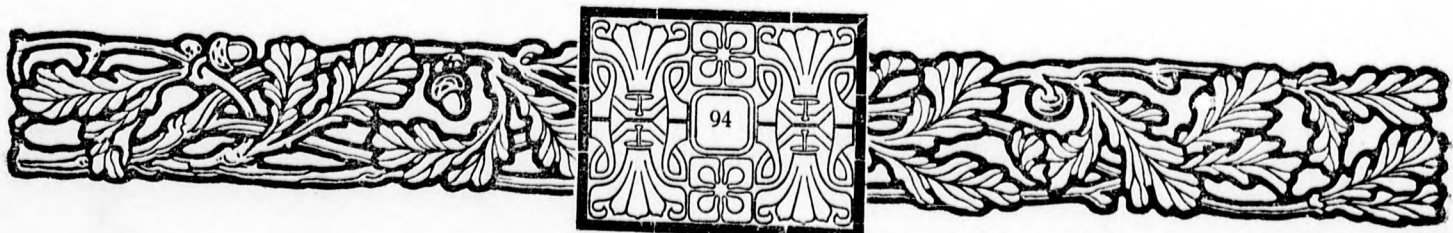
becses, újabb források felhasználásával megírt alapos értekezést. Utána Dóczy József nótaszerző olvasta fel néhány szép dalát. Nótái közül többet a temesvári szintársulat két tagja el is énekelt az ülésen. Végül Turchányi Tihamér dr. Ósanyám naplójából című regényének egy részletét olvasta fel. A regény az Árpádok korából veszi tárgyát s a felolvasó erős történelmi érzékkel festett jelenetek leírásával gyönyörködtette a hallgatókat. Az első felolvasó ülésnek nagy sikere volt.

Petőfi Társaság. Budapesten a Petőfi Társaság február 13-án tartotta rendes felolvasó ülését Herczeg Ferencz elnöklésével. Az első felolvasó Erődi Béla dr. volt, aki Guiseppe Cassone olasz költő ujab kötet Petőfi-fordítását mutatta be és ismertette. Utána Jakab Ödön olvasott fel néhány szép költeményt Jörgné Draskóczy Ilma vendégtől. Majd Pósa Lajos mutatta Wiesner Jakab vendég felette érdekes cikkét, melyben Irodalom és közönség címen a magyar közönség könyvvásárlásainál tett megfigyeléseit írta le színesen, és igazán érdekes adatok felsorolásával. Ezután Zempléni Árpád olvasta fel Dombay Hugó A góg című szép költeményét, mellyel a költő legutóbb elnyerte a Társaság Bulyovszky-jutalmát. Végül Pósa Lajos olvasta fel egy pár édes gyermek versét. A felolvasók mind nagy tetszést arattak.

Kisfaludy Kör Győrött. Említettük, hogy Győrött Kisfaludy Kör címen irodalmi társaság alakítását tervezik. A kérdéssel most a Győri Hirlap vezető cikkelyben foglalkozik és azt írja, hogy jóllehet a már két évvel ezelőtt megpendült eszme élénk viszhangra talált, a Kör mindezeideig mégsem alakult meg. Bizony a mily kívánatos, hogy a jelentékeny irodalmi munkásságban jeles Győr ne legyen irodalmi kör hijával, épp oly érthetetlen, hogy nemzeti művelődésünk e kiváló dunántuli városában még mindig nem válhatott az Ige testté.

Pécsnek nincs irodalmi köre. Lenkei Lajos lapja, a Pécsi Napló, megemlékezvén a vidék irodalmi társaságainak ujabban kifejtett lelkes munkásságáról, nyíltan megírja, hogy Pécsnek nincsen irodalmi központja, sőt még akkor se volt, mikor a magyar irodalom föllendülését élte. Kísérletekben, úgymond, ily irodalmi egyesületek létesítésére nem volt hiány, de eredményt el nem értünk, pedig csak lenne nálunk is oly talaj ily kör létesítésére, mint bármely más magyar városban, de nálunk az ehhez szükséges érzéket ez ideig senki se ébresztette föl.

Mi nagyon kívánatosnak tartanók, ha Szabolcska Mihály temesvári példáját Lenkei Lajos is követné Pécsen és felébresztené azt a bizonyos érzéket. Pécs különösen most, mikor a nemzeti irodalom renaissance-a érdekében oly nagy, országos mozgalom indult meg, nem maradhat irodalmi kör nélkül.

A Vigszínház förtelmességei. A szabadkai hatóság végre valahára megadta az első útmutatást, mit kell cselekedni a Vigszínház műsorából az egész országba szétáradó förtelmességek ellen. Az ottani színházban ugyanis előadták a Vigszínház egyik remekét az *Aranyhíd* című bohózatot. A hatóság meggyőződésén róla, hogy ez az aranyhíd a disznóólba vezet, betiltotta a darab további előadását. Helyes! Ajánljuk ezt a bátor, nyílt eljárást a debreceni színházi bizottság és városi tanács figyelmébe. Mert a Vigszínház egyre sülyed lefelé az iszapba. Az Aranyhíd óta bemutatva már a *Mormotá-t* és az *Erény utjai-t*. Jó lesz nálunk résen állni! Mert bármily hihetetlenül hangzik is, a Vigszínház műsorából legtöbb darabb szerepel a puritán Debrecen színházának műsorán.

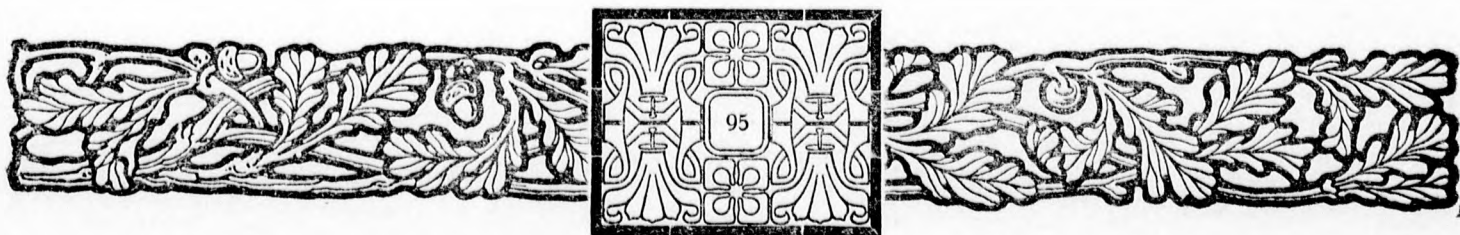
Bizánc. *Herczeg* Ferenc történeti tárgyú új színművének a címe ez, melyet a nemzeti színház előadásra elfogadott. *Herczeg* Ferenc új műve már csak a jövő színházi évszakban kerül bemutatásra.

Pályázat a debreceni színházra. A kiküldött ötös bizottság már megállapította a debreceni színház új pályázati feltételeit. Ezeket a városi tanács elé terjesztik, mely már a közel napok egyikén tárgyalni fogja a javaslatot, aztán a színházi bizottság meghallgatása után kiírja a pályázatot. Valószínű, hogy a pályázat sorsát csak március vége felé, vagy április elején döntenek el. De máris folynak a találgatások: kik pályáznak? és kié lesz a debreceni színház a következő hat esztendőre? Mi a magunk részéről azt szeretnők, sőt követeljük is, hogy a debreceni színház ezentúl ne egy vállalkozó, hanem a *művelt közönség s a magyar nemzeti színművészeté* legyen. Ehhez pedig új rendszer, új lélek kell. Nem újdonságok hajszolása, nem a divatos hóbortok dédelgetése, nem a megromlott közízlés kielégítése, nem a magánérdek szolgálata; hanem a tiszta, igazi, nemes művészet forrásaihoz való visszatérés: ez az, a mi a debreceni színesztet megújítását, a magasabb hivatás teljesítéséhez való fölemelkedését biztosíthatja. Ebben az irányban kell a színházi pályázatnak eldőlnie s mi hisszük is, hogy a város hatóságát ez a cél vezeti s csak ennek elérése befolyásolhatja. Émelygős kilincselések, korai hajlongások, szépen szóló ajánlólevelek itt semmit sem érnek. Új korszak hajnalát várjuk és reméljük felvirrad.

Egy megválaszolt kérdés. Még csak néhány éve, hogy a szaklapok, sőt a hírlapok is méltó aggodalommal tárgyalták a szénkérdést. A fekete gyémántok fogyasztása évről-évre rohamosan emelkedik és kiszámították, hogy a még meglévő készlet, a fogyasztás hasonló mérvű fokozódása mellett 1-2 évszázad alatt végképpen elfogy, az emberiség kimondhatatlan kárára. A szénhiányt fával nem lehet pótolni, mert a fák tömeges kipusztítása tönkretenné az éghajlatot; petróleummal, naftával és más hasonló éghető anyaggal pedig azok aránylag csekély mennyisége és a fogyasztással emelkedő árak tetemessége miatt szintén nem lehetne helyettesíteni a szenet. A legutóbbi évek, amelyek annyi fejtörő kérdést vetettek felszínre, a szénkérdésre viszont meghozták a választ. A felvidéki folyók rohanó árjainak ereje kitűnően átalakítható villamos erővel és újnyi vastag drótokon akkora távolságokra is szét lehet telegrafálni, mint Debrecenhez Budapest. Másfelől meg kiderült, hogy az Alföldön csupán mély kútak furásával, világításra, fűtésre és motorikus célokra alkalmas természetes gázt lehet kapni. Ilyen gáznak lángjai világosítják a püspök-ladányi vasúti pályaudvart és az állomás helyiséget s Debrecenben is könnyen hozzá lehetne jutni.

Kant emléke. Kant emlékét ünnepelte most az egész művelt világ. A budapesti egyetemen is volt Kant-ünnep. *Alexander* Bernát mondott emlékbeszédet az egyetem legnagyobb termében, a kupolateremben, mely egészen megtelt hallgatókkal. *Alexander* azon kezdte, hogy midőn Kantról megemlékeznék, a kegyelet adóját rója le, nem holt embert kell feleleveníteni, hanem élőről beszélni, mert Kant jóslata beteljesült, hogy őt csak száz év múlva fogják megérteni. Valóban Kant ma él. A filozófiai gondolkodás középpontjában van, tőle tanul, vele küzd és csak így halad tovább a jelen. Azután vázolja Kant életét és fejlődését. Csendes mértani pontossággal rendezett élete volt Kantnak, de ennek is megvan a maga jelentősége, csak ez tette lehetővé azt a rendkívüli elmélyedést, a melylyel magát a gondolkodást vizsgálta és azt az óriási türelmet, melylyel gondolatait kialakította. Azután áttért fejlődésének rajzára, mely 40 éves koráig semmi rendkívülit sem mutatott. Kant igen lassan vált el azoktól a meggyőződésektől, a melyekben felnőtt és midőn elvált tőlük, egy ideig úgy tetszik, mintha egyszersmind örök időkre búcsút mondana a filozófiának. Itt dől el életének sorsa. Kétkedésének korszakát követi belső felindulása, szinte egyszerre születik meg új világmegfelfogása, melynek végleges kidolgozása azonban hosszú évekre terjed, míg végre 1781-ben jelenik meg a „Tiszta ész kritikája”, első főműve. Ezt követik azután gyors egymásutánban többi művei. *Alexander* ezután föltűntette Kant filozófiájának főgondolatait, azok jelentőségét és szerepét a XIX század fejlődésében.

ORSZÁG-VILÁG.

Irodalmi bajok. Ugy látszik mégis mozog a föld! A nemzeti irodalomnak, a magyar költészetnek a régi oltárra való visszaállítása felbuzdította az összes írói erőket. Egymás után állanak sorompóba a nemzeti irány lelkes hívei és hiábavaló a volapük lelkük minden csúfondároskodása: a sereg nő s a vezérek kibontott zászlaja alá egyre többen jelentkeznek, kipróbált, derék, igaz katonái a nemzeti törekvéseknek. *Mikszáth* Kálmán újra megszólalt két ízben is *As ujság* hasábjain. *Berzevicsy* Albert miniszter a Kisfaludy Társaság ünnepi közgyűlésén állt nyíltan a nemzeti táborba. A vidéken pedig egymás után jelennek meg a kiválóbb ujságokban tárcák és vezércikkek erről a mozgalomról, melynek már is megvan az a nagy sikere, hogy felrázta a szunnyadókat és a nemzeti léleknek bátor megnyilatkozásra adott alkalmat. A vidék egyik jeles napilapjában, a *Lenkei* Lajos szerkesztette *Pécsi Naplóban* legutóbb *Földvári* Mihály írt nagyon szép vezércikket erről a kérdésről *Irodalmi bajok* cím alatt. Részletesen, alaposan, szeretettel foglalkozik a mozgalommal s a többi közt ezt írja:

Akadnak írók, akik e szervezkedésben meg nem engedett védővámot látnak a magyar irodalmi termék ellen. És ha csak ennyiből állana az egész; de egyuttal kicsinylőleg, becsmérlőleg nyilatkoznak a magyar irodalomról, mintha az alsóbb rendű lenne, mint a külföldi; annak kincseit egy gyékényre rakják a ponyva-irodalom termékeivel és a nemzeti irodalom védelmezésére indított mozgalmat csufondárosan második tatárjárásnak bélyegzik, czélozva e gunyszóval a magyar faj török tatár rokonságára.

Megdöbbenéssel látjuk ezt a nyelvöltögetést és míg egyrésztől be kell vallanunk, hogy a magyar szellemi élet tisztaságának és magyarságának megvédésére minden törekvést helyesnek és szükségesnek tartunk, másrészt ki kell jelentenünk, hogy akik ily szent ügyben ily csúfondáros szavak kiejtésére képesek, azok itt születettek ugyan Magyarországon, írhatnak is magyarul, magyaroknak is vallhatják magukat, de sem magyar érzésük nincs, sem a magyar Géniusz iránt tiszteletet, vagy fogékonyságot nem

tanusítanak; a külföld rabjai ezek, akiknek lelkületét a külföldi, nemzetközi irodalom hajtotta hatalmába és abból a nemzeti érzéket már kiölte.

Aztán a bajok forrását kutatva megjegyzi, hogy a külföldieskedés egyik főoka a *nemzeti hagyományoktól*, a régi nemzeti irodalomtól való elhajlás.

Levelezés.

Kéziratot nem adunk vissza.

Sz. E. Rákosliget. Köszönöm a meleg, biztató sorokat. Várom a Bolond prológusát. A decentralizálásra való törekvés természetesen, igazad van, csak az egész ország, széles rétegeivel való közvetlen érintkezés útján érhető el. A tulbuzgóság hevét mindig fékezni fogja az a cél, melyre határozottan gondoltam is, töreksem is.

K. Á. Eperjes. Rendben van a dolog. Szívesen venném ha a kör működéséről állandóan híradással volnának. A Csokonai Lapok egyik főcélja, hogy a vidéki irodalmi köröket összekösse s köztük e lapokban a kölcsönös érintkezést elősegítse.

L. Zs. Budapest. A Pesti Napló elküldött közlését végre mégis megkaptam. Csodálatos módon tíz napig kúrton volt a levél.

K. Ö. B.-Csaba. Szívesen látom a lelkes csatlakozást. A könyvek ismertetésére sor kerül.

T. B. Köszönöm a szép verset és a kedves sorokat.

B. B. L. A.-Maróth. Emil leveleiből nagy örömmel közölnék néhány számára valót. Éppen a közvetlenség a legfőbb varázsa az ilyen egykoru feljegyzéseknek. A vörös sapkás honvéd gyerek levelei a nagy időkből ma éppen alkalmiak is, különösen e hasábjokon, melyeket a nemzeti lélek minden téren való felébresztésére szentelünk. Köszönet az apróságokért; mindig őszinte gyönyörűséggel olvasom kézíratait.

Sz. A. Bolyak. Meg fog jelenni. Felette örülök ennek a második bekopogtatásnak. A lap megy.

Ignotus. Bajos e névre üzeni; mert ez egy fővárosi ujságíró régi álneve. A beküldöttek biztató kezdet tavaszi zsengei. Buzdításul kiadjuk a legcsinosabbat.

TARTALOM. Magyarokodás: Rudnyánszky Gyula. — Farsang: Szabó Endre. — Ábrányi Emil költeményei: Petúr. — Drugeth György esete: Zboray Aladár. — A zsarnok. Levelezés: Gróf Wass György. — Színek világa: Husz Lajos. — Új áram: Koroda Pál. — Csokonai mecénásai: Dr. Kardos Albert. — A császár keresztfia: Malonyai Dezső. — A papa nyugdíjba ment: Beksics Gusztávné. — Március fia: Rudnyánszky Gyula. — A zene és az idegesség: Bodnár Zsigmond. — Irodalmi pályázatok: Szemlélő. — Csokonai Lillája: Szendrey Imre. Evelyn. Nesbit: Szebenyei József. — Tövisék és virágok. — Költészet. — Debrecen. — Irodalmi körök. — Színház. — Tudomány. — Ország-világ. — Levelezés.

Kiadó laptulajdonos: MORVAY ZOLTÁN.

NYOMTATTA A CSOKONAI-NYOMDA (RUZICKA GYULA ÉS TÁRSA) DEBRECENBEN.

